

Ainevaldkond „Sotsiaalsained“

Sisukord

1. Üldalused	3
1.1. Valdkonnapädevus	3
1.2. Ainevaldkonna õppeained ja maht, ainesisene lõiming.....	3
1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming	4
1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja 5 õppekava läbivate teemade käsitlemiseks	5
1.5. Õppetegevuse kavandamine ning korraldamine	5
1.6. Hindamine.....	7
1.7. Õppekeskkond.....	9
2. Ainekavad	10
2.1. Ajalugu	10
I kursus. „Üldajalugu“	15
II kursus. „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“	18
III kursus. „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“	21
IV kursus. „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“	23
V kursus. „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“	27
VI kursus. „Lähiajalugu III – Eesti ja maailm 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses, lähiajaloo põhijooned“	29
2.2. Inimeseõpetus.....	32
2.3. Ühiskonnaõpetus	38
I kursus. „Ühiskonna areng ja demokraatia“	44
II kursus. „Majandus ja maailmapoliitika“	48
2.4. Õpioskused.....	51
2.5. Riigikaitse	54
2.6. Uurimistöö alused.....	59
2.7. Õpilasfirma.....	65
Õpilasfirma alused.....	69
Õpilasfirma	70

2.8. Läänemaa lood	71
--------------------------	----

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaaalainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid mineviku ühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
- 8) võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.
- 9) tunneb oma rolli Haapsalu ning Läänemaa kultuuripärandi hoidjana ja kandjana, väärtustab kohalikku kultuuripärandit;
- 10) lähtub Läänemaa Ühisgümnaasiumi põhiväärtustest, on teadlik ja aktiivne õppija.

1.2. Ainevaldkonna õppeained ja maht, ainesisene lõiming

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus.

Kohustuslikud kursused õppeainete kaupa on järgmised:

- 1) ajalugu – 6 kursust: „Üldajalugu“, „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“, „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“, „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“, „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“, „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“;
- 2) inimeseõpetus – 1 kursus: „Perekonnaõpetus“;
- 3) ühiskonnaõpetus – 2 kursust: „Ühiskonna areng ja demokraatia“, „Majandus ja maailmapoliitika“.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest. Sotsiaalainete õppimine aitab arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku inimesena ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalainete teemade käsitlemisega toetatakse soolise võrdõiguslikkuse edendamist ühiskonnas.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajaloõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, tundma perekonna rolli ühiskonna ning inimese elus, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku

kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaate küsimustes.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimestega, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat, on valmis ühiskonnaelus osalema, võtab vastutuse oma otsuste ja valikute eest ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil; kes teeb majanduslikke otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult, oskab elatada ennast ja oma peret, teenida tulu, maksab kohusetundlikult makse ja panustab selle kaudu ühiskonna arengusse.

Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja konstruktiivsete lahenduste leidmise oskus.

1.4.Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab ainevaldkonna õppeainete eesmärgipärane lõimimine teiste valdkondade õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel. Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas ja rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas.

1.5. Õppetegevuse kavandamine ning korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.

Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:
1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevustest, taotletavatest

teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;

2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;

3) taotletakse, et õpilase õpikoormus oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;

4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;

5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmaõpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;

6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;

7) kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;

8) rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgselt, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;

9) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaetikaga;

10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise, sh ühiskonnaeluga, et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane ja õpilasele tähenduslik ning kujundaks õppi ja arusaama maailmas toimuvast, suutlikkust siduda kohalikku ja globaalset; Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi.

Kõikides sotsiaalvaldkonna ainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmetamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuste saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist.

Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide täitmist kui riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kursuse kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima. Arutluste, juhtumianalüüside, loominguliste tööde ja

projektülesannete puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet.

Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui tulemust, probleemide märkamise ja analüüsi oskust, suutlikkust rakendada teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide- ja kohanimele, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele. Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme.

Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangu ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu.

1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmäärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

Kool võimaldab kasutada ainekava eesmäärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid:

- 1) ajaloo- ja maailmaatlased, Eesti atlase komplekt, allikakogumikud;
- 2) Eesti, Euroopa ja maailma poliitiline kaart;
- 3) Eesti Vabariigi põhiseadus (üks eksemplar õpilase kohta).

2. Ainekavad

2.1. Ajalugu

Õppeaine kirjeldus

Ajaloo kursuste õpetamisel on Läänemaa Ühisgümnaasiumis muudetud võrreldes riikliku ainekava mõningate läbivate teemade käsitlemise järjekorda ja teemade käsitlemise järjekorda muudetud paindlikumaks. Kursused on järgmised: „Üldajalugu“, „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“, „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“, „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“, „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“, „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“. Viimast kursust nimetatakse antud ainekavas järgmiselt: „Lähiajalugu III – Eesti ja maailm 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses, lähiajaloo põhijooned”.

Lähiajaloo kolme kursuse õpetamisel on mõningad erinevused, võrreldes riikliku õppekavaga. Lähiajalugu I käsitleb ajavahemikku 1900–1939, Lähiajalugu II 1939–1985 ja Lähiajalugu III alates 1985 aastast. Lähiajalugu III kursuse läbivaid teemasid võib käsitleda ka eelneva kahe kursuse õppes.

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist, suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel.

Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning

inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hinnatakse allikate usaldusväärsust. Avatud arutelu käigus tuleks analüüsida klassis esilekerkivaid küsimusi, arvamusi ja seisukohti, sh tundlikke ja vastuolulisi teemasid, mis on põhjustatud oluliste väärtuste ja huvide konfliktist või nende aluseks olevate faktide või väidete vaidlustamisest. Tundlike ja vastuoluliste teemade käsitlemine ajalooõpetuses eeldab erinevate seisukohtade ärakuulamist ja nende üle arutamist. Ajaloosündmuste mitmetahulise käsitluse kaudu on võimalik vältida mineviku vastasseisude ülekannet praegustele gruppidentiteetidele.

Ajalooõpetus arvestab õpilaste kultuurilise taustaga, suhestades õppeprotsessi õpilaste ajalookultuuriga. Kultuuritundlik ajalooõpetus tähendab ajalooteemade mitmeperspektiivset käsitlemist ja erinevate ajalookogemuste arvestamist, kuid samas tuleb vältida relativismi, st kõigi vaatenurkade võrdselt asjakohaseks tunnistamist. Erinevate vaatenurkade võrdlemisel saab toetuda üldhumanistlikele väärtustele ja ajalooteaduslikele põhimõtetele (tõendipõhisus, allikakriitilisus jms).

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust, sh kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist, aga ka võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse uurimise, arutluse ning analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes.

Ajaloo probleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriidentiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, eri inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitus erinevatest aspektidest lähtudes.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamise ja analüüsi oskus, allika usaldusväärsuse hindamise oskus;
- 7) suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöö koostamise oskus, oskus kasutada IT-vahendeid info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel;
- 2) analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid;
- 3) mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi;

- 4) mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid;
- 5) mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastutel, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- 6) analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 7) mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;
- 8) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järgepidevust;
- 9) mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises;
- 10) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus;
- 2) mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslike seoseid erinevatel ajaloo-perioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas;
- 3) iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu;
- 4) teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;
- 5) rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat;
- 6) toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas;
- 7) mõistab ajaloolise arengu järgepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis;
- 8) seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära;
- 9) analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel;
- 10) toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele;
- 11) selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas;

- 12) selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid;
- 13) teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi;
- 14) analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist;
- 15) teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule;
- 16) analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud;
- 17) selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju;
- 18) analüüsib näidete toel hariduse arengut erinevatel ajaperioodidel, mõistab, kuidas mõjutas haridus ühiskonna arengut ja inimese elu;
- 19) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevatele ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust;
- 20) analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist;
- 21) teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu;
- 22) toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgi;
- 23) analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused;
- 24) analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- 25) toob näiteid demokraatia kujunemisloost;
- 26) võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha;
- 27) analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnas ja poliitikas uusajast tänapäevani;
- 28) analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda;
- 29) tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast;
- 30) mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast;
- 31) selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi;
- 32) eristab fakti arvamusest, hindab allikaid kriitiliselt, tunneb ära valeuudise;

- 33) märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust;
- 34) mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega;
- 35) toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest;
- 36) toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest, sh Eesti kunstis;
- 37) analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust.

Ainevaldkond	Sotsiaalsained
Kursuse nimetus	I kursus. „Üldajalugu“
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, õppekäigud, õpilasvõistlused, kooliväline enesetäiendamine jms.
Õpetamise aeg	10. klass
Kursuse lühikirjeldus	Muinasajast maailmas. Ajaloo periodiseerimine. Vanaaja, keskaja ja uusaja mõiste. Ajaloo allikad. Muinasaja allikad. Inimasustuse kujunemine maailmas. Antiik Kreeka ja Rooma Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena. Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu. Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon. Homerose eeposed. Ajaloikirjutuse algus. Herodotos. Filosoofia ja teadused. Olümpiamängud. Makedoonia tõus ja hellenism. Aleksander Suur. Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks. Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma. Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks. Keskaja kujunemine Euroopas Lääne-Rooma riigi langus. Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke. Bütsants. Islami teke ja levik. Muhamed. Koraan. Ristisõjad. Keskaja ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine. Ülikoolid ja skolastika. Ilmalik võim ja vaimulik võim. Vaimulikud ordud.

	Keskajast uusaega Uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ning tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon. Haridus ja kultuur. Absolutism, parlamentarism ja vabariik Kuningavõimu ja aadli suhete areng, absolutismi kujunemine Prantsusmaa näitel. Valgustus. Parlamentarismi kujunemine ja inimeste vabaduste suurenemine Parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale. Moderniseeruv ühiskond Tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Teaduse ja tehnoloogia areng uusajal. Uute ideoloogiate kujunemine.
Kursuse õpitulemused	Õpilane: - analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust; - toob näiteid demokraatia kujunemisloost; - tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevalele ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust; - mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega; - mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast; - tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast; - selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi. - selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus; - rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat; - kirjeldab moderniseeruvat Euroopat 19. sajandil; - selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju; - analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist;

	- märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust.
Hindamine	Kasutusel on eristav hindamine viiepallisüsteemis (vt täpsemalt Läänemaa Ühisgümnaasiumi hindamisjuhendit). Aineõpetaja täpsustab õppeinfosüsteemis kursuse 1. sissekandes vastavate tööde arvu ning hinde kujunemise viisi. Hindamisviisid: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, numbriline hindamine, eneseanalüüs, kaasõpilaste hindamine. Kokkuvõttev hinne kujuneb kirjaliku hindamise tulemusena. Kõige kaalukamad on kontrolltööde hinded või sellega võrdsustatud loovtööd. Väiksema kaaluga hinded hõlmavad ühe või kahe tunni materjali: tunnikontrollid, suulised ja kirjalikud tööd jne. Kolm sellist protsessihinnet võrduvad ühe kontrolltöö hindega. Mõjuva põhjusega esitamata kodune või tunnitöö võrdub hindega „MA” ehk „mittearvestatud”. Ebaausate meetodite või vahendite kasutamisega kaasneb hinne „1”. Kursusehinnet arvestatakse kooliastmehinde väljapanekul. Kui kursusehinnete keskmine jääb kahe hinde vahele, arvestatakse õpilaste oskuste arengut (st viimast kursusehinnet). Näited võimalikest hinnatavatest töödest: Skeemi koostamine ajaloo perioodide kohta ja sinna tähtsündmuste paigutamine. Video ja selle analüüsimine. Üksikisiku mõju analüüs Karl Suure näitel. Kartoskeemi koostamine. Ajajoone koostamine. Maailmakohvik keskaja inimeste rollide tundmaõppimiseks. Püramiid-diagrammi koostamine teksti põhjal. Töö kaardiga. Tutvumine muuseumiga, relvakollektsiooniga, keskaegse küttesüsteemiga, piiskopkonna valitsemisega. Suuline aruteluring. Teksti- ja pildi analüüsid. Isikuloo põhjal ajalooalaste küsimuste koostamine (G. Washington, Napoleon, Aleksander I). Õppevideote vaatamine ja analüüsimine.
Õppe- materjalid	Ajaloo atlas gümnaasiumile. 2000. Tallinn: Regio. Kõiv, M., L. Kaljundi, L. Laur, T. Tannberg. 2014. Üldajalugu gümnaasiumile. Tallinn: Avita.
Soovituslik kirjandus	Ajaloo-olümpiaadist. Tartu Ülikooli Teaduskool. https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/ajaloo-olumpiaad (22.08.2025). Arapovitš, B., V. Mattelmäki. 1992. Piibllilood. Piibli Tõlkimise Instituut. Clayton, P. 2001. Vaaraode kroonika. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus. Fritze, R. H. 2007. Uued maailmad. Suured geograafilised avastusreisid 1400-1600. Tallinn: Tänapäev. Goff Le, J. 2002. Keskaja inimene. Tallinn: Avita. Graves, R. 1978. Mina, Claudius. Tallinn: Eesti Raamat. Harari, Y. N. 2016. Sapiens. Inimkonna lühiajalugu. Tallinn: Imeline Ajalugu.

	Kinder, H., W. Hilgemann. 2001. Maailma ajalugu esiajast tänapäevani. Maailma ajaloo käsiraamat. Tallinn: Avita. Petiška, E. 1983. Vanakreeka muistendid ja pärimused. Tallinn: Eesti Raamat. Piirimäe, H. 1990. Suur Prantsuse revolutsioon. Tallinn: Olion. Tiidus, H. 1997. Vana Hõbe. Lugusid Vana-Kreekast ja Vana-Roomast. Tallinn: Ilo.
Kursuse väljund	Valmistumine ajaloo-olümpiaadiks (toimuvad üle aasta), osalemine SA Läänemaa ja Haapsalu muuseumid konkurssidel (näiteks Kodukapi mood, Raamatuaasta konkurss jne). Aluse loomiseks ajaloo-alaseks uurimis- või praktiliseks tööks. Osalemine vabatahtlikuna kohalike muuseumide töös, arheoloogilistel kaevamistel. Kindluse saamine karjäärivaliku osas (arheoloogia ja klassikalise filoloogia erialad).

Ainevaldkond	Sotsiaalsed
Kursuse nimetus	II kursus. „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, õppekäigud, õpilaskõigused, kooliväline enesetäiendamine jms.
Õpetamise aeg	10. klass
Kursuse lühikirjeldus	Muinasajal. Ajaloo periodiseering. Ajaloo allikad, sh muinasaja allikad. Ajaloo abiteadused. Inimasustuse kujunemine. Jääaeg ja selle taandumine. Maakoore kerkimine Läänemaa näitel. Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur: elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised. Pronksiaeg: muutused elatusalades, matmiskommetes, asustuses, tööriistades. Rauaaeg Eestis: kalmed, linnused, asustus. Viikingid, viikingite retked. Viikingiaeg Eestis. Salme muinaslaev. Kuningas Ingvar. Suhted naabritega: kaubateede kujunemine ja Eesti. Vana-Vene riigi tekkimine. Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Külad ja elamud. Muinasajal. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis Keskajal. Ristisõjad. Balti ristisõjad. Ristisõda Eestis. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana. Keskaja ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine. Ilmalik võim ja vaimulik võim. Vaimulikud ordud.

	Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus. Mõisate rajamine. Talupoegade kihistumine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas. Saare-Lääne piiskopkond ja selle valitsemine. Haapsalu saab linnaõigused (1279) Keskajast uusaega Uue maailmapildi kujunemine. Vana-Liivimaa 16. sajandi alguses. Reformatsioon Eestis. Haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus. Kullamaa käsikiri. Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused. Eesti kolme kuningriigi valduses. Kultuuri areng: Sittow, Russow.
Kursuse õpitulemused	Õpilane: - teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus; - seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga; - analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust; - mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega; - mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast; - toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest; - tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast; - toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele; - selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi. - analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate riikide koosseisus;
Hindamine	Kasutusel on eristav hindamine viiepallisüsteemis (vt täpsemalt Läänemaa Ühisgümnaasiumi hindamisjuhendit). Aineõpetaja täpsustab õppeinfosüsteemis kursuse 1. sissekandes vastavate tööde arvu ning hinde kujunemise viisi. Hindamisviisid: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, numbriline hindamine, eneseanalüüs, kaasõpilaste hindamine. Kokkuvõttev hinne kujuneb kirjaliku hindamise tulemusena. Kõige kaalukamad on kontrolltööde hinded või sellega võrdsustatud loovtööd.

	Väiksema kaaluga hinded hõlmavad ühe või kahe tunni materjali: tunnikontrollid, suulised ja kirjalikud tööd jne. Kolm sellist protsessihinnet võrduvad ühe kontrolltöö hindegaga. Mõjuva põhjusega esitamata kodune või tunnitöö võrdub hindegaga „MA” ehk „mittearvestatud”. Ebaausate meetodite või vahendite kasutamisega kaasneb hinne „1”. Kursusehinnet arvestatakse kooliastmehinde väljapanekul. Kui kursusehinnete keskmine jääb kahe hinde vahele, arvestatakse õpilaste oskuste arengut (st viimast kursusehinnet). Näited võimalikest hinnatavatest töödest: Skeemi koostamine ajaloo perioodide kohta ja sinna tähtsündmuste paigutamine. Kronoloogiline ülevaade esiaja perioodidest. Ajajoone koostamine. Allikaanalüüs Jüriöö ülestõusust. Rühmatöö: keskaegne linn. Liivi sõjast video ja teksti analüüs. Tutvumine muuseumiga, relvakollektsiooniga, keskaegse küttesüsteemiga, piiskopkonna valitsemisega. Tekstianalüüsid. Võrdleva tabel koostamine. Arutelu.
Õppe- materjalid	Õpik: Kriiska, A., A. Mäesalu, A. Selart, I. Põltsam-Jürjo, P. Piirimäe. 2014. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile, I osa. Esiajast Rootsi aja alguseni. Tallinn: Avita. Atlased: Ajaloo atlas gümnaasiumile. 2000. Tallinn: Regio. Eesti ajaloo atlas. 2007. Tallinn: Avita.
Soovituslik kirjandus	Ajaloo olümpiaadist https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/ajaloo-olumpiaad (22.08.2025) Läänemaa muuseumi toimetised: https://salm.ee/teadus-ja-kogud/ (22.08.2025) Henriku Liivimaa kroonika (erinevad väljaanded) Eesti ajalugu I. 2020. Koostanud Aivar Kriiska, Valter Lang, Ain Mäesalu, Andres Tvauri, Heiki Valk. Tartu: Tartu Ülikool. Harari, Y. N. 2016. Sapiens. Inimkonna lühiajalugu. Tallinn: Imeline Ajalugu. Mandel, M. Maidla muinaskalmistu saladused. 2017. Tallinn: Eesti ajaloomuuseum. Meri, L. 2008. Hõbevalge. Tallinn: Rahva Raamat. Balthasar Russowi Liivimaa kroonika (erinevad väljaanded) Vahre, S. 1990. Muinasaja loojang Eestis. Vabadusvõitlus 1208-1227. Tallinn: Olion. Adamson, A. 2005. Hertsog Magnus 1540-1583. Tema elu ja aeg.. Tallinn: Argo.
Kursuse väljund	Valmistumine ajaloo-olümpiaadiks (toimuvad üle aasta), osalemine SA Läänemaa ja Haapsalu muuseumid konkurssidel (näiteks Kodukapi mood jne).

	Aluse loomiseks ajaloo-alaseks uurimis- või praktiliseks tööks. Osalemine vabatahtlikuna kohalike muuseumide töös, arheoloogilistel kaevamistel. Kindluse saamine karjäärivaliku osas (arheoloogia, museoloogia ja arhiivinduse erialad).
--	--

Ainevaldkond	Sotsiaallained
Kursuse nimetus	III kursus. „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, õppekäigud, õpilasvõistlused, kooliväline enesetäiendamine jms.
Õpetamise aeg	11. klass
Kursuse lühikirjeldus	Eesti 17. sajandil Rootsi impeeriumi osana. Kuningavõimu ja aadli suhete areng, absolutismi kujunemine. Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel. Reduktsioon ja selle tulemused. Gustav II Adolf, Kristiina, Karl XI, Karl XII. Eesti Rootsi suurriigi osana: talurahva olukord, luterlus riigiusuna, esimesed kõrgkoolid ja rahvaharidus. Forseliuse seminar. Rahvastikuprotsessid Eestis. Suur nälg. Põhjasõda ja Eesti ala minek Venemaa koosseisu. Peeter I. Eesti 18. sajandil Vene impeeriumi autonoomse osana Balti erikord: Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Roseni deklaratsioon. Piibel ja A. T. Helle. Pietism, hernuutus ja valgustus. Rahvastikuprotsessid Eestis. Meditsiin. Venemaa euroopastumine 18. sajandil. Katariina II valgustatud absolutism. Asehalduskord. Eesti 19. sajandil Venemaa Aleksander I ajal. Koolikorraldus 19. sajandil. Tartu ülikool 19. sajandil. Haapsalu kreiskool. Keskvoimu tegevuse mõju muutustele Eestis. Pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahvaseadused. Perekonnanime panemine. Talarahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriksostmine. Usuvahetusliikumine. Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel. Moderniseeruv ühiskond Tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Teaduse ja tehnoloogia areng uusajal. Majanduse areng Eestis. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Haapsalu kuurort. Raudtee rajamine Läänemaale. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta revolutsioon.

Kursuse õpitulemused	Õpilane: - seostab Eesti ajalugu Venemaa ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; - teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud; - rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat; - selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid; - toob näiteid ristiisu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele; - teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid; - teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid; - seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; - selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid; - selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju; - analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist; - märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust.
Hindamine	Kasutusel on eristav hindamine viiepallisüsteemis (vt täpsemalt Läänemaa Ühisgümnaasiumi hindamisjuhendit). Aineõpetaja täpsustab õppeinfosüsteemis kursuse 1. sissekandes vastavate tööde arvu ning hinde kujunemise viisi. Hindamisviisid: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, numbriline hindamine, eneseanalüüs, kaasõpilaste hindamine. Kokkuvõttev hinne kujuneb kirjaliku hindamise tulemusena. Kõige kaalukamad on kontrolltööde hinded või sellega võrdsustatud loovtööd. Väiksema kaaluga hinded hõlmavad ühe või kahe tunni materjali: tunnikontrollid, suulised ja kirjalikud tööd jne. Kolm sellist protsessihinnet võrduvad ühe kontrolltöö hindega. Mõjuva põhjuseta esitamata kodune või tunnitöö võrdub hindega „MA” ehk „mittearvestatud”. Ebauusate meetodite või vahendite kasutamisega kaasneb hinne „1”. Kursusehinnet arvestatakse kooliastmehinde väljapanekul. Kui kursusehinnete keskmine jääb kahe hinde vahele, arvestatakse õpilaste oskuste arengut (st viimast kursusehinnet). Näited võimalikest hinnatavatest töödest: Skeemi koostamine. Õppevideote vaatamine ja analüüsimine. Tekstianalüüs: meditsiini areng ja vaktsineerimine.

	Töö Rahvusrhiivi ja Rahvusraamatukogu digitaalsete andmekogudega. Töö tekstiga: perekonnanime kujunemine. Skeem keskvõimu seostest muutustega Eestis. Arutelu ärkamisajast. Õppekäik kas Haapsalu raudteemuuseumisse või Haapsalu raekoja püsinäitusele Haapsalu kuurordielust.
Õppe- materjalid	Õpik: Piirimäe, P., A. Andresen, M. Seppel, A. Pajur. 2015. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile, II osa. Rootsi ajast 20. saj alguseni. Tallinn: Avita. Atlased: Ajaloo atlas gümnaasiumile. 2000. Tallinn: Regio. Eesti ajaloo atlas. 2007. Tallinn: Avita.
Soovituslik kirjandus	Ajaloo-olümpiaad: https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/ajaloo-olumpiaad (22.08.2025) Läänemaa muuseumi toimetised: https://salm.ee/teadus-ja-kogud/ (22.08.2025) Ariste, P. 2005. Ferdinand Johann Wiedemann. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Reiljan, K. 2019. Jalutajana Vanas Haapsalus. Kaire Reiljan. Tallinn: Pegasus. Laar, M. 2016. Rahvuse sünn. Tartu: Eesti Rahva Muuseum. Laur, M. 2022. Impeeriumi sünn. Venemaa ajalugu Peeter esimest Katariina teiseni. Tartu: EÜS. Lotman, J. 2003. Vestlusi Vene kultuurist I ja II. Juri Tallinn: Tänapäev. Lõuna, K. 2018. Lend. 100 aastat eestikeelset gümnaasiumiharidust Haapsalus 1918-2018. Haapsalu: Läänemaa Ühisgümnaasium. Ruben, A. 2016. Nõiaprotsessid Eestis. Tallinn: Varrak.
Kursuse väljund	Valmistumine ajaloo-olümpiaadiks (toimuvad üle aasta), osalemine SA Läänemaa ja Haapsalu muuseumid konkurssidel (näiteks Kodukapi mood jne). Aluse loomiseks ajaloo-alaseks uurimis- või praktiliseks tööks. Osalemine vabatahtlikuna kohalike muuseumi töös, arheoloogilistel kaevamistel. Kindluse saamine karjäärivaliku osas (arheoloogia, arhiivinduse ja museoloogia valdkond). Valmisolek alustada enda sugupuu koostamist. Muuseumite külastamine.

Ainevaldkond	Sotsiaalne
Kursuse nimetus	IV kursuse „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, õppekäigud, õpilaskõigustel, kooliväline enesetäiendamine jms.
Õpetamise aeg	11. klass
Kursuse lühikirjeldus	Maailm esimese maailmasõja eel Suurriigid enne esimest maailmasõda.

	Teaduse ja tehnika areng enne esimest maailmasõda ning selle mõju inimeste igapäevaelule. Eluolu ja kultuur 20. sajandi alguses. Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad. Muutused eluolus. Teaduse ja tehnika areng. Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned. Esimene maailmasõda, Eesti vabadussõda Esimese maailmasõja põhjused ja eeldused. Suhtumine sõdadesse enne esimese maailmasõja puhkemist. Sõjaliste liitude teke. Esimese maailmasõja kulg ja tagajärjed. Eesti esimeses maailmasõjas. Suhtumine sõdadesse esimese maailmasõja näitel. Inimsusevastased kuriteod esimeses maailmasõjas. Armeenia genotsiid. Anna Hedwig Büll. Veebruarirevolutsioon ja oktoobrirevolutsioon. Vene kodusõda. Eesti omariikluse sünni eeldused, sündmuste kulg 1917-1918. Eesti iseseisvumine. Eesti iseseisvumisega seotud sündmused Haapsalus. Eesti Vabadussõda, selle kulg, pöördelisemad sündmused. Tartu rahuleping. Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatiad ja diktatuurid. Majandus Maailmas ja Eestis 1920. -1930. aastatel. Majanduskriis. Demokraatiad ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel. Eesti Vabariik 1920.-1930. aastatel. Vabadussõjalased. Pätsi ja Laidoneri riigipööre ning “vaikiva ajastu” kujunemine. Eluolu ja kultuur maailmasõdadevahelisel perioodil. Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad. Muutused eluolus. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris. Teaduse ja tehnika areng Suhtumine sõdadesse maailmasõdadevahelisel perioodil. Patsifismi levik. Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit. Rahvusvahelised suhted 1920.-1930. aastatel. Inimsusevastaste kuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured Nõukogude Liidu ja Saksamaa näitel.
Kursuse õpitulemused	Õpilane: - teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus; - analüüsib 20.-21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes; - rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat; - analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused; - mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooajavahetustel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas. - analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes; - teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;

	- seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; - mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis. - toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgi; - teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; - seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; - toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas; - analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud; - toob näiteid demokraatia kujunemisloost; - võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha; - analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani; - analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda.
Hindamine	Kasutusel on eristav hindamine viiepallisüsteemis (vt täpsemalt LÜGi hindamisjuhendit). Aineõpetaja täpsustab õppeinfosüsteemis kursuse 1. sissekandes vastavate tööde arvu ning hinde kujunemise viisi. Hindamisviisid: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, numbriline hindamine, eneseanalüüs, kaasõpilaste hindamine. Kokkuvõttev hinne kujuneb kirjaliku hindamise tulemusena. Kõige kaalukamad on kontrolltööde hinded või sellega võrdsustatud loovtööd. Väiksema kaaluga hinded hõlmavad ühe või kahe tunni materjali: tunnikontrollid, suulised ja kirjalikud tööd jne. Kolm sellist protsessihinnet võrduvad ühe kontrolltöö hindegaga. Mõjuva põhjuseta esitamata kodune või tunnitöö võrdub hindegaga „MA” ehk „mittearvestatud”. Ebalausate meetodite või vahendite kasutamisega kaasneb hinne „1”. Kursusehinnet arvestatakse kooliastmehinde väljapanekul. Kui kursusehinnete keskmine jääb kahe hinde vahele, arvestatakse õpilaste oskuste arengut (st viimast kursusehinnet). Näited võimalikest hinnatavatest töödest: Kaartide analüüs (koloniaalimpeeriumid, sõjalised liidud). Karikatuuride analüüs (imperialistlik ideoloogia, suhtumine sufražettidesse, suhtumine sõjalistesse liitudesse, teaduse ja tehnoloogia areng, usk progressi). Videote analüüs: kaadrid Euroopa suurlinnadest 20. sajandi alguses, esimesed filmid, Wright’ide õhulend. Tekstide, fotode jt ajalooallikate analüüs. Lisaks allikaanalüüsile on olulisel kohal ka arutlus, mida võib teha kas suuliselt või kirjalikult, rühmades või individuaalselt. Arutluse puhul on olulisel kohal analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskus - eeskätt peab

	õpilane suutma võrrelda 20. sajandi alguse inimese ning tänapäeva inimese maailmapilti. Kaartide analüüs (esimene maailmasõda, Eesti vabadussõda). Karikatuuride analüüs (suhtumine sõdadesse ning sõdadega seotud sündmustesse). Fotode ja videote analüüs (kaadrid esimesest maailmasõjast ja vabadussõjast, sõjas kasutatud relvastus, sõja kulg ja tagajärjed, olulisimate ajalooliste isikute ja sündmuste jäädvustused). Erinevate tekstide analüüs. Kirjalike allikate analüüs (Eesti iseseisvusmanifest). Lisaks allikate analüüsile on olulisel kohal ka teadmiste kontroll - kirjalik kokkuvõte või kontrolltöö, millega kontrollitakse õpilase faktiteadmisi ja oskusi. Kaartide analüüs (Euroopa poliitiline kaart sõdadevahelisel perioodil, demokraatlike, autoritaarsete ning totalitaarsete riikide paiknemine kaardil). Erinevate propagandavahendite (fotod, plakatid, tekstid, karikatuurid, kunstiteosed vms) analüüs. Propaganda ja ideoloogia omavahelise seose märkamine ja kirjeldamine. Fotode analüüs (Olulisimate isikute, nt Hitler, Stalin, Mussolini, Stalin, Päts, tundmine, fotod erinevatest ajaloolistest sündmustest). Videote analüüs (kaadrid erinevatest ajaloosündmustest sõdadevahelisel perioodil).
Õppe-materjalid	Õpik: Laar, M., L. Vahtre. 2014. Lähiajalugu, I osa. Õpik gümnaasiumile. Tallinn: Avita. Atlased: Ajaloo atlas gümnaasiumile. 2000. Tallinn: Regio. Eesti ajaloo atlas. 2007. Tallinn: Avita.
Soovituslik kirjandus	Ajaloo olümpiaadist. Tartu Ülikooli teaduskool. https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/ajaloo-olumpiaad (22.08.2025) Läänemaa muuseumi toimetised: https://salm.ee/teadus-ja-kogud/ (22.08.08.2025) Bank, K. 2022. Moodne joon. Eesti linnaelu 1920.-1930. aastail. Tallinn: Äripäev. Ferguson, N. 2008. Maailmasõda. Tallinn: Varrak. Kershaw, I. 1999. Hitler. Tallinn: Olion. Kinder, H., W. Hilgemann. 2001. Maailma ajalugu esiajast tänapäevani. Maailma ajaloo käsiraamat. Tallinn: Avita. Lõhmus, A. 2019. Lõbus Vabadussõda. Tallinn: Äripäev. Lõuna, K. 2018. Lend. 100 aastat eestikeelset gümnaasiumiharidust Haapsalu 1918-2018. Haapsalu: Läänemaa Ühisgümnaasium. Pajur, A., H. Lill, L. Vahtre, P. Kaasik, T. Minnik, T. Nõmm, T. Hiio, T. Tannberg. 2020. Eesti Vabadussõja ajalugu I ja II osa. Tallinn: Varrak Radzinski, E. 2000. Stalin. Tallinn: Varrak. Remarque, E. M. 2006. Läänerindel muutuseta. Tallinn: Tänapäev. Tomingas, W. 1992. Mälestused. Vaikiv ajastu Eestis. Tallinn: Olion. Tuchman, B. 2006. Augustikahurid. Tallinn: Eesti Raamat.

Kursuse väljund	Valmistumine ajaloo-olümpiaadiks (toimuvad üle aasta), osalemine SA Läänemaa ja Haapsalu muuseumid konkurssidel (Näiteks Kodukapi mood jne). Aluse loomiseks ajaloo-alaseks uurimis- või praktiliseks tööks. Osalemine vabatahtlikuna kohalike muuseumi töös, arheoloogilistel kaevamistel. Kindluse saamine karjäärivaliku osas (ajaloolase, arhiivinduse ja museoloogia valdkond). Eesti Vabariigi aastapäevade tähistamine (sh 21.02.1918 - iseseisvumise katse Haapsalus). Osalemine Heino Noore kõnevõistlusel. Konspekti valmistamine, mis soodustab valmistumist ajalooga seotud võistlusteks, õpinguteks.
------------------------	--

Ainevaldkond	Sotsiaalne
Kursuse nimetus	V kursus. „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, õppekäigud, õpilaskonverentsid, kooliväline enesetäiendamine jms.
Õpetamise aeg	12. klass
Kursuse lühikirjeldus	Teine maailmasõda Teise maailmasõja põhjused ja eeldused. Molotovi-Ribbentropi pakt. Teise maailmasõja kulg, pöördelisemad sündmused. Teise maailmasõja kulg Eestis. Baaside leping. Eesti okupeerimine ja annekteerimine. Saksa okupatsioon. Otto Tief ning katse taastada Eesti Vabariigi iseseisvust. Suur põgenemine ja Otto Tiefi valitsuse viimane istung. Suhtumine sõdadesse, inimsusevastased kuriteod teises maailmasõjas. Inimsusevastased kuriteod Eestis. Juuniküüditamine. Külm sõda Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid. Olulisimad kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid, Ungari ülestõus, Praha kevad, Afganistani sõda. Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis. Lõhestatud Saksamaa. Demokraatlik maailm pärast teist maailmasõda. USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. NSV Liit ja kommunistlik süsteem. Kommunistliku süsteemi kujunemine. Idablokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Kommunistlik Hiina. NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik. Vastupanu vormid. Eluolu ja kultuur külma sõja ajal. Rahvusvahelised organisatsioonid: ÜRO, NATO. Ühtse Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa Liidu kujunemine. Koloniaalsüsteemi lagunemine ning selle tagajärjed.
Kursuse õpitulemused	Õpilane: - teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus;

	- seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; - teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus; - mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas; - iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu; - teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; - analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel; - võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha; - seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; - analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel.
Hindamine	Kasutusel on eristav hindamine viiepallisüsteemis (vt täpsemalt Läänemaa Ühisgümnaasiumi hindamisjuhendit). Aineõpetaja täpsustab õppeinfosüsteemis kursuse 1. sissekandes vastavate tööde arvu ning hinde kujunemise viisi. Hindamisviisid: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, numbriline hindamine, eneseanalüüs, kaasõpilaste hindamine. Kokkuvõttev hinne kujuneb kirjaliku hindamise tulemusena. Kõige kaalukamad on kontrolltööde hinded või sellega võrdsustatud loovtööd. Väiksema kaaluga hinded hõlmavad ühe või kahe tunni materjali: tunnikontrollid, suulised ja kirjalikud tööd jne. Kolm sellist protsessihinnet võrduvad ühe kontrolltöö hindegaga. Mõjuva põhjuseta esitamata kodune või tunnitöö võrdub hindegaga „MA” ehk „mittearvestatud”. Ebalausate meetodite või vahendite kasutamisega kaasneb hinne „1”. Kursusehinnet arvestatakse kooliastmehinde väljapanekul. Kui kursusehinnete keskmine jääb kahe hinde vahele, arvestatakse õpilaste oskuste arengut (st viimast kursusehinnet). Näited võimalikest hinnatavatest töödest: Kaartide analüüs (teise maailmasõjaga seotud kaardid). Karikatuuride analüüs (teise maailmasõjaga seotud hoiakud). Fotode ja videote analüüs (kaadrid erinevatest olulisimatest teise maailmasõjaga seotud sündmustest, relvastusest, olulisimatest isikutest jm). Tekstide jt ajalooallikate analüüs. Kaartide analüüs (külma sõjaga seotud kaardid, idabloki ja läänebloki eristamine, USA ja NSV Liit kaardil, kriiside asukohad). Karikatuuride analüüs (külma sõja sündmuste kirjeldamine läbi karikatuuride).

	Fotode ja videote analüüs (kaadrid erinevatest olulisematest külma sõjaga seotud sündmustest ja isikutest). Tekstide jt ajalooallikate analüüs.
Õppe- materjalid	Laar, M. 2017. Lähiajalugu, II osa. Õpik gümnaasiumile. Tallinn: Avita. Atlased: Ajalo atlas gümnaasiumile. 2000. Tallinn: Regio. Eesti ajaloo atlas. 2007. Tallinn: Avita.
Soovituslik kirjandus	Ajaloo-olümpiaadist. Tartu Ülikooli teaduskool. https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/ajaloo-olumpiaad (22.08.2025) Läänemaa muuseumi toimetised: https://salm.ee/teadus-ja-kogud/ (22.08.08.2025) Davies, N. 2009. Euroopa sõjas 1939-1945. Tallinn: Tänapäev. Gaddis, J. L. 2006. Külma sõda. Tallinn: Tänapäev. Kinder, H., W. Hilgemann. 2001. Maailma ajalugu esiajast tänapäevani. Maailma ajaloo käsiraamat. Tallinn: Avita. Laar, M. 2007. September 1944. Otto Tiefi valitsus. Tallinn: Varrak. Lõuna, K. 2018. Lend. 100 aastat eestikeelset gümnaasiumiharidust Haapsalus 1918-2018. Haapsalu: Läänemaa Ühisgümnaasium. Merridale, C. 2007. Ivani sõda. Punaarmee 1939-1945. Tallinn: Tänapäev. Reid, A. 2021. Leningrad. Piiramisrõngas linna tragöödia, 1941-1944. Tallinn: Varrak.
Kursuse väljund	Valmistumine ajaloo-olümpiaadiks (toimuvad üle aasta), osalemine SA Läänemaa ja Haapsalu muuseumid konkurssidel (näiteks Kodukapi mood jne). Aluse loomiseks ajaloo-alaseks uurimis- või praktiliseks tööks. Osalemine vabatahtlikuna kohalike muuseumi töös, arheoloogilistel kaevamistel. Kindluse saamine karjäärivaliku osas (ajaloolase, arhiivinduse ja museoloogia valdkond). Ajarännak Põgari-Sassi palvemajja, Otto Tiefi valitsus ja Suur põgenemine. Vintage Weekend laadsetel üritustel osalemine. Konspekti loomine, mis soodustab valmistumist ajaloo seotud võistlusteks, õpinguteks.

Ainevaldkond	Sotsiaalsed
Kursuse nimetus	VI kursus. „Lähiajalugu III – Eesti ja maailm 20. sajandi lõpus ja 21. sajandi alguses, lähiajaloo põhijooned“
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, õppekäigud, õpilaskonverentsid, kooliväline enesetäiendamine jms
Õpetamise aeg	12. klass
Kursuse lühikirjeldus	Külma sõja lõpp Majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis. Perestroika. NSV Liidu ja kommunistliku süsteemi lagunemine. Berliini müüri langemine. Laulev revolutsioon. Eesti iseseisvuse taastamine. Maailm sajandivahetusel

	Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: Poliitilise kaardi muutumine. Uued pingekolled: Balkani kriis. USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas. Eluolu ja kultuur pärast külma sõja lõppu. Uue maailmakorra loomise katsed. Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel. Inimsusevastased kuriteod teise maailmasõja järgsel perioodil. Uute vastuolude kujunemine. Terrorism. Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega. Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed. Eesti pärast külma sõja lõppu. Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.
Kursuse õpitulemused	Õpilane: - teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; - toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas; - teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; - toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas; - selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ning põhjendab nende tagamaid; - eristab fakti arvamusest, hindab allikaid kriitiliselt, tunneb ära valeuudise.
Hindamine	Kasutusel on eristav hindamine viiepallisüsteemis (vt täpsemalt Läänemaa Ühisgümnaasiumi hindamisjuhendit). Aineõpetaja täpsustab õppeinfosüsteemis kursuse 1. sissekandes vastavate tööde arvu ning hinde kujunemise viisi. Hindamisviisid: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, numbriline hindamine, eneseanalüüs, kaasõpilaste hindamine. Kokkuvõttev hinne kujuneb kirjaliku hindamise tulemusena. Kõige kaalukamad on kontrolltööde hinded või sellega võrdsustatud loovtööd. Väiksema kaaluga hinded hõlmavad ühe või kahe tunni materjali: tunnikontrollid, suulised ja kirjalikud tööd jne. Kolm sellist protsessihinnet võrduvad ühe kontrolltöö hindegaga. Mõjuva põhjuseta esitamata kodune või tunnitöö võrdub hindegaga „MA” ehk „mittearvestatud”. Ebauusate meetodite või vahendite kasutamisega kaasneb hinne „1”. Kursusehinnet arvestatakse kooliastmehinde väljapanekul. Kui kursusehinnete keskmine jääb kahe hinde vahele, arvestatakse õpilaste oskuste arengut (st viimast kursusehinnet). Näited võimalikest hinnatavatest töödest: Kaartide analüüs (NSV Liidu lagunemine). Karikatuuride analüüs (Idabloki lagunemise kirjeldamine läbi karikatuuride). Fotode ja videote analüüs (kaadrid erinevatest olulistest idabloki lagunemisega seotud sündmustest ja isikutest).

	Ajajoone koostamine. Videote ja fotode analüüs (kaadrid erinevatest olulisimatest sündmustest ja isikutest). Tekstide jt ajalooallikate analüüs.
Õppematerjalid	Laar, M. 2017. Lähiajalugu, III osa. Õpik gümnaasiumile. Tallinn: Avita. Toetavad õpikud läbivate teemade paremaks käsitlemiseks (vajadusel): Laar, M., L. Vahtre. 2014. Lähiajalugu, I osa. Õpik gümnaasiumile. Mart Laar, Lauri Vahtre. Tallinn: Avita. Laar, M. 2017. Lähiajalugu, II osa. Õpik gümnaasiumile. Tallinn: Avita. Atlased: Ajaloo atlas gümnaasiumile. 2000. Tallinn: Regio. Eesti ajaloo atlas. 2007. Tallinn: Avita.
Soovituslik kirjandus	Ajaloo-olümpiaadist. Tartu Ülikooli teaduskool. https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/ajaloo-olumpiaad (22.08.2025) Assmann, A. 2024. Mineviku pikk vari. Mäletamiskultuur ja ajaloo poliitika. Tallinn: Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus. Finlan, A. 2003. Lahesõda. Tallinn: Koolibri. Harari, Y. N. 2019. 21. õppetundi 21. sajandiks. Tallinn: Postimees Kirjastus. Karsh, E. 2002. Iraani-Iraagi sõda. Efraim Karsh. Tallinn: Koolibri. Kinder, H., W. Hilgemann. 2001. Maailma ajalugu esiajast tänapäevani. Maailma ajaloo käsiraamat. Tallinn: Avita. Lõuna, K. 2018. Lend. 100 aastat eestikeelset gümnaasiumiharidust Haapsalus 1918-2018. Haapsalu: Läänemaa Ühisgümnaasium. MacKinnon, M. 2008. Uus Külma sõda. Tallinn: Olion. Plohi, S. 2019. Tšornobõl: Tuumakatastroofi ajalugu. Tallinn: Postimees Kirjastus. Snyder, T. 2024. Tee vabadusette. Tallinn: Varrak.
Kursuse väljund	Valmistumine ajaloo-olümpiaadiks (toimuvad üle aasta), osalemine SA Läänemaa ja Haapsalu muuseumid konkurssidel (näiteks Kodukapi mood jne). Osalemine vabatahtlikuna kohalike muuseumi töös, arheoloogilistel kaevamistel. Kindluse saamine karjäärivaliku osas (ajaloolase, arhiivinduse ja museoloogia valdkond, pedagoogika, politoloogia). Võimaluse korral monumentide kavandite koostamine (Teema: Inimsusevastaste kuritegude hukkamõist) ja ettekandmine. Konspekti loomine, mis soodustab valmistumist ajaloo seotud võistlusteks, õpinguteks.

2.2. Inimeseõpetus

Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas. Kursus toetab õpilase enesearengut, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalseid ja väärtuspädevust. Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimuvaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlusele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest.

Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad:

- 1) mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid ning praktilised ülesanded;
- 2) üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
- 3) õppe sidumine koolivälise ning igapäevaeluga, nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne;
- 4) mitmekesised õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimalustest. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupärale ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalusele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega.

Gümnaasiumi inimeseõpetuse kursus keskendub paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid. Oluline rõhk on perekonna väärtustamisel, enda rolli teadvustamisel suhetes ja tulevase lapsevanemana. Kujundatakse valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest. Kursuse jooksul analüüsitakse ühiskonna mõju perekonnaelule.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooseluvormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
- 2) mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega;
- 3) teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;
- 4) mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;
- 5) kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja tervisega seotud info ja abivõimaluste leidmisel;
- 6) mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;
- 7) mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;
- 8) mõistab paarisuhete dünaamikat ja võtab vastutuse;
- 9) mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhetele;
- 10) mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises;
- 11) on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega;
- 12) mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.

Õpitulemused

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on metoodiliselt mitmekesised, luues nii üksi kui koostöise õppimise võimalusi ning sidudes neid igapäevaeluga. Teemasid võib käsitleda nii üksteise järel kui ka lõimituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

Ainevaldkond	Sotsiaaalained
Kursuse nimetus	Inimeseõpetus
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, õppekäigud jms.
Õpetamise aeg	12. klass
Kursuse lühikirjeldus	Perekond ühiskonnas Perekond, perekonna liigitused. Perekonna ülesanded. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. Pereväärtused, traditsioonid, hoiakud (sh laste kasvatamine ja suhtumine seksuaalsusesse) läbi ajaloo. Kooselu ja kooselu vormid. Kooselu vormid läbi ajaloo täitmaks perekonna ülesandeid. Perekonna roll ja tähtsus läbi inimese elukaare. Ühiskonnas kehtivate hoiakute (sh soostereotüübid) piirav mõju inimesele ja inimsuhetele. Stereotüüpide seosed vägivallaga. Tervis ja turvalisus Usaldusväärsed infoallikad inimese turvalise tervisekäitumise ja terviseedenduses. Kursust läbiv teema. Pereliikmete tervist (füüsiline, emotsionaalne, sotsiaalne, vaimne) mõjutavad peresisesed ja perevälised tegurid. Inimese tervist mõjutavad riski- ja kaitsetegurid (individuaalsed omadused ja käitumismustrid, sotsiaal-majanduslikud olud ja keskkonnategurid). Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeeritud ja planeerimata rasedus. Nõu ja abi pakkuvad asutused noortele seoses rasedusest hoidumise ja pereplaneerimisega. Suhtevägivald (sh lähisuhte-, kohtingu- ja seksuaalvägivald) ja selle ennetamise võimalused. Suhtevägivalla põhjused ja tagajärjed indiviidi, pere ja kogukonna tasandil ning abi saamise võimalused. Inimkaubandus ja prostitutsioon. Sõltuvus (sh kaassõltuvus, suhtesõltuvus) peres kui süsteemis ja abi saamise võimalused. Suhted ja vastutus perekonnas Perekonna roll tavade, kommete ja traditsioonide hoidja ja kandjana ning põlvkondi ühendavate sidemete tugevdajana. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereliikmete rollid, ülesanded ja vajadused ning suhted (sh vägivaldsed suhted) ja toetus perekonna ülesannete täitmisel. Toetavad paari- ja peresuhted. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereelu (sh abielu) sätestav seadusandlus ja pereliikmete õigused ja kohustused. Perepoliitilised meetmed perede toetamisel. Suhe. Paarisuhe. Lähisuhte ja selle olemus peres (sh abielus). Pere kui sotsiaalne süsteem laiemas sotsiaalses võrgustikus.

	Suhete katkemine (sh lahkuminek ja abielulahutus) peres ja kooselus. Lein ja leinaga toimetulek. Abi saamise võimalused. Inimõigused. Suhetega kaasnevad õigused ja kohustused inimeste võrdsel kohtlemisel. Laste õigused ja lastekaitse. Abi saamise võimalused. Inimliku läheduse ja armastuse erinevad avaldumisvormid. Armastus paarisuhtes (sh seksuaalsuhtes). Paarisuhte dünaamika. Seksuaalsuhte dünaamika: seksuaalsuse trepp. Terved ja turvalised seksuaalsuhted. Nõusolek ja vastutus seksuaalsuhetes. Soosterotüübid, meedia ja ühiskond. Pere eelarve koostamine arvestades pereliikmete vajadusi ja pere võimalusi. Koduse kasvatus (sh erinevate kasvatustüüpide) mõju lapse arengule. Lapse ja vanema vaheline kiindumus- ja suhtesuhete tähtsus lapse turvalisuse allikana peres.
Kursuse õpitulemused	Perekond ühiskonnas Õpilane: - selgitab näidete abil, kuidas ühiskond ja kultuur on läbi ajaloo mõjutanud pereväärtusi ja -traditsioone ning laste kasvatamise põhimõtteid; - toob näiteid erinevatest kooseluvormidest ajaloos ja tänapäeval ning analüüsib, kuidas need täidavad perekonna ülesandeid; - analüüsib ühiskonna ja kultuuri, sh traditsioonide mõju seksuaalsusele ja seksuaalsuhtele; - analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel; - analüüsib näidete alusel soostereotüüpide põhjust, nende piiravat mõju inimese minapildile, käitumisele, suhetele ja valikutele. Tervis ja turvalisus Õpilane: - kasutab usaldusväärseid allikaid tervise, suhete ja sotsiaalmajanduslike küsimuste kohta info otsimisel ja probleemide lahendamisel, järgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt; - toob näiteid pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist mõjutavatest teguritest; - analüüsib planeeritud ja planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid, oskab leida vajaduse korral abi; - teab, mis on kohtingu-, lähisuhte- ja seksuaalvägivald ning mis on inimkaubandus ja kust otsida vajaduse korral abi; - analüüsib kohtingu- ja lähisuhtevägivalla põhjust ja tagajärgi ning ennetamise ja abi saamise võimalusi; - analüüsib, kuidas mõjutab pereliikme sõltuvushäire peresuhteid, kirjeldab kaassõltuvuse olemust ja teab, kust vajaduse korral abi otsida.

	Suhted ja vastutus perekonnas Õpilane: - selgitab, milles seisneb põlvkondi ühendavate sidemete tugevdav ja toetav mõju pereelule; - toob näiteid peretraditsioonidest ning selgitab tavade ja kommete tähtsust perekonnasuhetes; - analüüsib enda huvide, hobide ja ettevõtmiste toetavat mõju enesearengule ja peresuhetele; - analüüsib, kuidas paarisuhe ja ema / isa roll mõjutavad inimese arengut; - analüüsib, kuidas sõltub perekonna ülesannete täitmine igast pereliikmest, millised on pereliikmete võimalused üksteist toetada ja abistada, millised on pereliikmete õigused oma ajale, ruumile ja materiaalsetele kulutustele; - toob näiteid pereelu, sh abielu ja laste elu reguleerivatest õigusaktidest ja analüüsib, kuidas need sätestavad perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi; - toob näiteid riiklikest institutsioonidest, mis tegelevad perepoliitika elluviimisega, toob näiteid riikliku perepoliitika rakendamisest, sh toetustest ja teenustest; - teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel; - selgitab lähisuhete ja sotsiaalse võrgustiku tähtsust inimese elus; - analüüsib lahkuminekut ja abielulahutuse põhjusi, tagajärgi ning oskab vajaduse korral leida psühholoogilist ja õigusabi; - selgitab leina olemust ja kirjeldab leinast ülesaamise võimalusi; - mõistab iga inimese õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele; - teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel; - toob näiteid lapse õigustest ja abi saamise võimalustest laste õiguste kaitsmisel; - mõtestab enda kogemusest lähtuvalt armastuse tähendust, paarisuhte ja seksuaalse läheduse dünaamikat ning neid mõjutavaid tegureid, õigusi ja kohustusi suhte erinevates etappides; - analüüsib seksuaalsuhte kui inimliku läheduse avaldumisvormi ja selle seotust armastusega; - teab, et turvaline ja vastastikku rahuldustpakkuv seksuaalkäitumine põhineb partnerite võrdsel kokkuleppel; - selgitab soostereotüüpide mõju inimese arengule ja seksuaalkäitumisele; - arvestab perekonna eelarve kavandamisel pereliikmete vajadusi, pere majanduslikku olukorda ja võimalusi; - selgitab koduse kasvatus mõju lapse arengule; - analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumusuhete kujunemist ning kasvatustiilide mõju sellele.
Hindamine	Kasutusel on eristav hindamine viiepallisüsteemis (vt täpsemalt Läänemaa Ühisgümnaasiumi hindamisjuhendit). Hindamise peamine ülesanne on õpilase arengu toetamine, positiivse ja adekvaatse minapildi kujundamine, olulisel kohal on õpilase

	enesehindamine. Hinnatakse teadmisi ja oskusi, ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Õpilased saavad hindeid tunnitööde, kodutööde, lühitööde ja/või kursusetöö eest. Eelpool nimetatu põhjal kujuneb kursusehinne, mis moodustub kõikide hinnete keskmisena. Õpetajal on õigus kursusehinde panekul arvestada õpilase osavõttu õppeprotsessist. Näited võimalikest hinnatavatest töödest: rühmatööd, minuurimused, intervjuud, juhtumisanalüüsid, videomaterjalianalüüsid, iseseisvad tööd, mõistekaardid jne.
Õppe- materjalid	Kagadze, M., Kraav, I., Kullasepp, K. 2007. Perekonnaõpetus: inimeseõpetuse õpik gümnaasiumile. http://perekonnaopetus.weebly.com/otildeppekirjandus.html Ney, M. 2016. Perekonnaõpetuse tööraamat. Kirjastus Maurus.
Soovituslik kirjandus	Barrett, I. 2009. Võimekuse, isiksuse ja motivatsiooni testid. Birk-Vellema, K. 2023. Sekspositiivseks. Helios. Chapman, G. 2010. Armastuse 5 keelt. Tallinn: MTÜ Allika Kirjastus. Harding, D., Humpreys, K., Part, K., Kull, M. 2019. Terved ja turvalised suhted. Mandel, M. 2023. Jess, inimesed! Sotsiaalmeedikud OÜ. Mandel, M. 2021. Jess, lapsed! Sotsiaalmeedikud OÜ. Noorte Vaimse Tervise portaal. https://peaasi.ee/ Saare, K. 2018. Kuidas alustada investeerimisega? Asrai Capital OÜ Saul, K. S. Peresaade. https://arhiiv.err.ee/audio/seeria/peresaade Soo, K. Reitelmann, E., Laan, T. 2012. Sooline vägivald ja perevägivald. Käsiraamat põhikooli õpetajale. Tani-Jürisoo, K., Loodus, A., Hango, K., Murutar, V. 2021. Õppides loon ennast kursuse juhendaja käsiraamat. Kuidas olla tark lapsevanem? https://tarkvanem.ee/

2.3. Ühiskonnaõpetus

Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus peab olema vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvas ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvale õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme.

Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutada õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklikke eluplaane ning mõista erinevate vaadetega ning demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

Ühiskonnaõpetuses võib vajadusel osaleda kogukonnapraktika programmis. Kogukonnapraktika on haridusprogramm, mis viib gümnasistid ühiskonnaõpetuse aines koolikeskkonnast välja tutvuma kohalike vabaühenduste tööga. Praktika aitab õpilastes kujundada kodanikualgatust toetavaid väärtushinnanguid ja käitumismustreid ning annab noortele parema arusaama vabaühenduste olemusest, tegevusest ja rollist ühiskonnas. Programmis osalevate õpilased valivad praktikale kutsuvate kohalike vabaühenduste seast

endale meelepärase praktikakoha ning osalevad selle organisatsiooni tegevustes, täites mõnd endale jõukohast ja huvipakkuvat ning vabaühendusele vajalikku tööülesannet. Õpilast juhendab praktikaülesannete täitmisel vabaühenduses aktiivselt tegutsev inimene, eelnevalt juhendatud praktikajuhendaja, kes selgitab õpilasele ka vabaühenduse töökorralduse ja majandamise põhimõtteid ning aitab tegevuste lõppedes praktikal tehtut ja nähtut analüüsida ja mõtestada. Praktika käigus täidab õpilane praktikapäevikut ja esitab lõpuseminaril oma tegevuse ülevaate.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine, jätkusuutlik areng; kommunikatsioon ja infopädevus.

Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise teemavaldkonnas käsitletakse riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid.

Ühiskonna ja selle arengu teemavaldkonnas käsitletakse ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust.

Majandust käsitlev teemavaldkond valmistab noori ette majanduselus osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks.

Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest. Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igaüks muuta maailma turvalisemaks ja humansemaks.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvate õppele, eelarvamuste, sh rassismi ja ksenofoobia taunimine.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad teooria õppimise ja praktilise tegevuse kaudu varem omandatud teadmised ühiskonnast. Õpitavat käsitletakse nii, et ühelt poolt omandavad õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskavad sotsiaalsest kontekstist tulenevalt alati hinnata oma positsiooni ja valikuid.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Näiteks käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus ajalooõpetuse kaudu saadud teadmisi riigist. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam esile mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes aine vastu huvi äratamisele, õpimotivatsiooni kujundamisele. Õppes rakendatakse aktiivõppemeetodeid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, millega õpilased omandavad probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms. Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;

- 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
- 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimetehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
- 6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

Õpitulemused

Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Õpilane:

- 1) teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;
- 2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;
- 3) mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased;
- 4) teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana;
- 5) eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensus, kompromissi ja enamushääletuse erinevust;
- 6) oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Ühiskond ja selle areng

Õpilane:

- 1) selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid;
- 2) hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima;

- 3) teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
- 4) mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust;
- 5) analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale;
- 6) mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu;
- 7) mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.

Majanduse toimimine

Õpilane:

- 1) mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;
- 2) tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale;
- 3) väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- 4) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- 5) väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
- 6) planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
- 7) mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;
- 8) teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.

Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

Õpilane:

- 1) teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
- 2) toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
- 3) teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;
- 4) teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;
- 5) analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Kommunikatsioon, infopädevus

Õpilane:

- 1) mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
- 2) oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
- 3) oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

Ainevaldkond	Sotsiaallained
Kursuse nimetus	I kursus. „Ühiskonna areng ja demokraatia“
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, õppekäigud, kooliväline enesetäiendamine jms.
Õpetamise aeg	12. klass
Kursuse lühikirjeldus	Kommunikatsioon, infopädevus Ülevaade meediast, meedia tarbimise tähtsus. Ajakirjanduseetika. Demagoogia. Propaganda. Vandenõuteooriad. Valeinfo ja selle liigid. Infosõda. Stereotüübid ja sildistamine. Sõnavabadus ja vaenukõne. Ühiskond ja selle areng Ühiskonna olemus. Erinevad ühiskonnatüübid: põllumajandusühiskond, tööstusühiskond, teenindus- ja infoühiskond, modernne ja postmodernne ühiskond, võrgustikuühiskond, heaoluühiskond. Ühiskonna kolm sektorit: avalik sektor, erasektor, mittetulundussektor. Kihistumine: sotsiaalne mobiilsus, sotsiaalne tõrjutus, sotsiaalne õiglus, sotsiaalne sidusus, vaesus, ilmajaetus. Kollektiivne identiteet. Kodanikuühiskond, kaasamine. Kodanikuühendused ja nende toimimispõhimõtted. Huvid, nende realiseerimine ühiskonnas, huvirühmad, kaasamine. Läänemaa vabaühendused ja võimalused teha neis vabatahtlikku tööd. Eesti ühiskond ja selle areng. Riik ja demokraatlik riigivalitsemine Ideoloogiad: liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade. Riik kui institutsioon. Riigikorralduse tüübid: unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon. Võimu iseloom: demokraatlikud režiimid, hübriidrežiimid, autoritaarsed režiimid; liberaalne riik, autoritaarne riik, totalitaarne riik. Riigivalitsemise vormid: vabariik - parlamentaarne ja presidentaalne; monarhia - konstitutsiooniline ja absoluutne; õhuke riik vs sügav riik. Inimõigused, kodanikuõigused. Valimised: valimissüsteemid, valimiskampaania, mandaat, valimisnimekirjad, valimiskünnis. Võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiip: seadusandlik võim, täidesaatev võim, kohtuvõim. Põhiseaduslikud institutsioonid. Õigusriigi toimimine: põhiseadus, seadused. Poliitika kujundamine. Seadusloome. Kodanik ja riik. Kodanikuportaalid, huvikaitse. Rahvaalgatus. Referendumid.
Kursuse õpitulemused	Kommunikatsioon, infopädevus Õpilane: - mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju; - oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse

	omandi kaitset; oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi. Ühiskond ja selle areng Õpilane: - selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid; - hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima; - teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust; - mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust; - analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale; - mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu; mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust. Riik ja demokraatlik riigivalitsemine Õpilane: - teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid; - tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires; - mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased; - teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana; - eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensuse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust; - oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.
Hindamine	Kasutusel on eristav hindamine viiepallisüsteemis (vt täpsemalt Läänemaa Ühisgümnaasiumi hindamisjuhendit). Aineõpetaja täpsustab õppeinfosüsteemis kursuse 1. sissekandes vastavate tööde arvu ning hinde kujunemise viisi. Hindamisviisid: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, numbriline hindamine, eneseanalüüs, kaasõpilaste hindamine. Kokkuvõttev hinne kujuneb kirjaliku hindamise tulemusena. Kõige kaalukamad on kontrolltööde hinded või sellega võrdsustatud loovtööd. Väiksema kaaluga hinded hõlmavad ühe või kahe tunni materjali: tunnikontrollid, suulised ja kirjalikud tööd jne. Kolm sellist protsessihinnet võrduvad ühe kontrolltöö hindega. Mõjuva põhjuseta esitamata kodune või tunnitöö võrdub hindega „MA” ehk „mittearvestatud”. Ebalausate meetodite või vahendite kasutamisega kaasneb hinne „1”.

	Kursusehinnet arvestatakse kooliastmehinde väljapanekul. Kui kursusehinnete keskmine jääb kahe hinde vahele, arvestatakse õpilaste oskuste arengut (st viimast kursusehinnet). Näited: Õpimapp uudistest erinevate valdkondade kaupa. Mapp läheb hindamisele õppeaine lõpus (st õpilastel on kohustus pidevalt jälgida aktuaalseid sündmusi). Töö meediaga: suulised aruteluringid päevakajalistel teemadel, uudiste analüüs nii individuaalselt, gruppides kui ühiselt klassiruumis, illustreerivad näited. Töö meediaga toimub läbivalt terve kursuse jooksul. Allikate analüüs: illustreerivad näited uudistest demagoogia, propaganda, valeinfo jt teemade kohta. Rühmatööd ja ühised arutelud erinevate mõistete ja protsesside defineerimiseks ja analüüsimiseks. Erinevate ühiskonnaga seotud nähtuste (nt ühiskonnatüübid, sektorid) analüüs ja võrdlus. Erinevate illustreerivate näidete analüüs tänapäeva Eesti ühiskonnast, võimalusel päevakajalistest uudistest, millega on selgitatud erinevaid ühiskonnatüüpe, sektoreid, ühiskonnarühmi, kihistumist, kollektiivset identiteeti ning teisi olulisi mõisteid. Näiteid võib analüüsida ühiselt, rühmades või individuaalselt, nii suuliselt kui kirjalikult. Eesti ühiskonna eripärade kaardistamine ja analüüs. Põhiideoloogiate tundma õppimine näiteks ekspertrühmade meetodil. Iseenda ideoloogilise maailmavaate kirjalik analüüs, valijakompassi testi tegemine. Erinevate riigikorralduse, võimu iseloomu ning riigivalitsemise vormide võrdlemine Töö allikatega: Eesti Vabariigi Põhiseadus, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. Töö erinevate riigiasutuste veebilehekülgede ning kodanikuportaalidega. Erinevate illustreerivate näidete analüüs tänapäeva Eesti ühiskonnast, võimalusel päevakajalistest uudistest, nende seostamine õpitavaga
Õppematerjalid	Ühiskonnaõpetus gümnaasiumile. I osa. Heiki Raudla. Avita, 2013. Eesti Vabariigi põhiseadus.
Soovituslik kirjandus	Kogukonnapraktika juhendmaterjalid https://kogukonnapraktika.ee/ Mobiilirakendus „Ole valmis” https://www.naiskodukaitse.ee/OLE_VALMIS_3680 Targalt internetis https://noor.targaltinternetis.ee/ Rahatarkuse olümpiaad https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/rahatarkuse-olumpiaad Ühiskonnaõpetuse olümpiaad https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadisusteem/uhiskonnaopetus Videoõps: soolise võrdõiguslikkus ja millest tekib sooline palgalõhe https://www.youtube.com/watch?v=57n5H-a3mSM Demokraatia tase maailmas https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2024 Kuidas olla aktiivne kodanik https://www.youtube.com/watch?v=y-228BSwZMA

	KAPO aastaraamat https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Aastaraamat%202023-2024.pdf Riigiportaal https://www.eesti.ee/et
Kursuse väljund	Valmistumine ühiskonnaõpetuse olümpiaadiks ja ainevõistluseks. Rahatarkuse olümpiaad. Rollimäng „Valimised”. Klassi seinalehe koostamine. Vabatahtlik töö vabaihendustes või osalemine kogukonnapraktika programmis. Õpimapp uudiste kohta. Enda seisukohtade esitamine ja kaitsmine.

Ainevaldkond	Sotsiaaalained
Kursuse nimetus	II kursus. „Majandus ja maailmapoliitika“
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, õppekäigud, võistlused jms.
Õpetamise aeg	12. klass
Kursuse lühikirjeldus	Majanduse toimimine Riik ja majandus. Ühiskonna majandusressursid ehk tootmistegurid. Ettevõtlikkus. Majandussüsteemid. Majandussektorid. Riigi roll majanduse korraldamises. Euroopa Liidu roll Eesti majanduses. Euro. Majandusarengu tsüklilisus. Väliskaubanduse piirangud. Makromajanduse põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, inflatsioon, deflatsioon, tarbijahinnaindeks. Fiskaalpoliitika. Riigieelarve. Maksud. Tööturg ja hõive. Tööpuudus, tööjõupuudus. Hõivepoliitika Euroopa Liidus. Aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed. Tööränne. Töösuhteid ja intellektuaalse omandi kaitset reguleerivad tähtsamad õigusaktid. Tarbimine. Laenud, laenuriskid. Tarbijakaitse. Investeerimine, aktsiad. Pensionifondid. Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng Nüüdisaja maailma mitmekesisus ja rahvusvaheline suhtlemine. Jätkusuutlikkus. Rahvusvahelise suhtlemise põhimõtted ja viisid. Vastuolud tänapäeva maailmas. Riikidevaheline koostöö, vastuolude ületamise võimalused. Rahvusvaheline organisatsioonid: G7, OECD, Euroopa Nõukogu, NATO, ÜRO. Euroopa Liidu institutsioonid ja nende ülesanded: Euroopa Parlament, Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu, Euroopa Komisjon, Euroopa Ülemkogu, Euroopa Kohus. Euroopa Liidu poliitikavaldkonnad. Eesti Euroopa Liidus. Üleilmastumine. Globaalprobleemide mõju riikide seotusele, lahenduste otsingud. Humanitaarõiguse põhimõtted ja olemus; rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumise juhtumid. Illegaalne immigratsioon ja põgenikud. Inimkaubandus.
Kursuse õpitulemused	Majanduse toimimine Õpilane: - mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas; - tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale; - väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse; - väärtustab säästva majanduse põhimõtteid; - väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;

	- planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult; mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana; - teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud. Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng Õpilane: - teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi; - toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu; - teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust; - teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi; - analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.
	Kasutusel on eristav hindamine viiepallisüsteemis (vt täpsemalt LÜGi hindamisjuhendit). Aineõpetaja täpsustab õppeinfosüsteemis kursuse 1. sissekandes vastavate tööde arvu ning hinde kujunemise viisi. Hindamisviisid: suuline ja/või kirjalik hindamine, tagasiside, numbriline hindamine, eneseanalüüs, kaasõpilaste hindamine. Kokkuvõttev hinne kujuneb kirjaliku hindamise tulemusena. Kõige kaalukamad on kontrolltööde hinded või sellega võrdsustatud loovtööd. Väiksema kaaluga hinded hõlmavad ühe või kahe tunni materjali: tunnikontrollid, suulised ja kirjalikud tööd jne. Kolm sellist protsessihinnet võrduvad ühe kontrolltöö hindega. Mõjuva põhjuseta esitamata kodune või tunnitöö võrdub hindega „MA” ehk „mittearvestatud”. Ebauusate meetodite või vahendite kasutamisega kaasneb hinne „1”. Kursusehinnet arvestatakse kooliastmehinde väljapanekul. Kui kursusehinnete keskmine jääb kahe hinde vahele, arvestatakse õpilaste oskuste arengut (st viimast kursusehinnet). Näited võimalikest hinnatavatest töödest: Venni diagrammide tegemine erinevate maksude ja maksusüsteemide võrdlemiseks. Ekspertrühmades õppimine ehk sikkakrühmatöö nt maksupoliitika, erinevate maksude vms teemade kohta. Ideekorjele järgneb praktiline ülesanne – õpilane koostab rühmana või individuaalselt äriplaani sotsiaalseks ettevõtluseks. Isikliku eelarve koostamine ja selle analüüs. Sotsiaalse ettevõtlusplaani koostamine. CV ja motivatsioonikirja koostamine enda poolt valitud ametikohale. Töövestluste läbi tegemine paaristööna. Paaristöö: esitus ühe kindla väikerahva olukorrast, rahvusvaheliste organisatsioonide toetus ja tähelepanu, võimalikud tagajärjed jne. Inimõiguste teemaliste juhtumianalüüsides lahendamine. Magnetkokkuvõtte metoodika rahvusvaheliste suhete ja suhtluse osapoolte analüüsiks.
Õppematerjalid	Ühiskonnaõpetus gümnaasiumile. I osa. Heiki Raudla. Avita, 2013.

	Eesti Vabariigi põhiseadus.
Soovituslik kirjandus	Kogukonnapraktika juhendmaterjalid https://kogukonnapraktika.ee/ Mobiilirakendus „Ole valmis” https://www.naiskodukaitse.ee/OLE_VALMIS_3680 Targalt internetis https://noor.targaltinternetis.ee/ Rahatarkuse olümpiaad https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadid/rahatarkuse-olumpiaad Ühiskonnaõpetuse olümpiaad https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadisusteem/uhiskonnaopetus Finantsaabits https://minuraha.ee/et/publikatsioonid/finantsaabits Rahatarkuse SEB koolisaadik https://www.seb.ee/koolisaadik Kristi Saare „Kuidas alustada investeerimisega“. Wealthy women oü, 2019. Robert Kiyosaki: „Rikas isa, vaene isa” „Rahavoo kvadrant” „Miks viielised õpilased töötavad kolmeliste õpilaste heaks” Jaak Roosaare: „Rikkaks saamise õpik” „Kuidas saada rahatargaks? Rikkaks saamise õpik koolinoortele” „Kinnisvaraga rikkaks saamise õpik”
Kursuse väljund	Valmistumine ühiskonnaõpetuse olümpiaadiks ja ainevõistluseks Rahatarkuse olümpiaad. Vabatahtlik töö vabaühendustes või osalemine kogukonnapraktika programmis. Õpimapp uudiste kohta. Enda seisukohtade esitamine ja kaitsmine.

2.4. Õpioskused

Õppeaine kirjeldus

Õpioskused on kooli poolt pakutav kohustuslik kursus kümnendate klasside õpilastele. Tunnid toimuvad kolm korda nädalas, seitsme nädala jooksul esimesel perioodil. Kursus toetab õpilaste paremat hakkama saamist õpikeskkonnas ning igapäeva elulistes situatsioonides, omandades selleks vajalikke teadmisi ja oskusi. Kursus aitab kaasa ennastjuhtiva, teadliku ja empaatiavõimelise õppija kujunemisele, kes oskab püstitada jõukohaseid eesmärke, peab oluliseks probleemi lahendamise oskust. Õpilasi julgustatakse arutlema ja avaldama oma arvamust nii suuliselt kui kirjalikult, kasutades erinevaid õppemeetodeid. Kursus toetab õppesisu ja tegevuse kaudu läbivate teemade käsitlemist (elukestev õpe ja karjäärivalik, kultuuriline identiteet, tervis, väärtused, kõlblus jms) ning aineülesete üldpädevuste kujunemist.

Kursuse lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab olulisemaid õppimisega seotud protsesse;
- 2) mõistab õpioskuste vajalikkust ja nende olulisust;
- 3) rakendab üldisemaid õpistrateegiaid;
- 4) tutvub koolieluga (õppekorraldus, huvitegevus, raamatukogu jm);
- 5) arendab ja väärtustab koostööd ja koos õppimist;
- 6) mõistab keskendumise olulisust õppimisel;
- 7) mõistab vaimse tervise rolli ja olulisust;
- 8) analüüsib end õppijana läbi erinevate aspektide.

Ainevaldkond	Sotsiaalsained
Kursuse nimetus	Õpioskused
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, grupitööd, iseseisvad tööd jm.
Õpetamise aeg	10. klass
Kursuse lühikirjeldus	Kursuse eesmärgiks on tutvustada uutele õpilastele Läänemaa Ühisgümnaasiumi koolielu ja õppekorraldust. Teiseks oluliseks eesmärgiks õppimise olemuse ja õpioskuste tähtsuse mõistmine. Teadvustakse õpioskuste arendatavust ja seda, et need on oskused, mida vajatakse kogu elu vältel. Kursuse raames pööratakse tähelepanu erinevatele õpistiilidele ja õppijate erinevustele. Õpioskuste kursuse osaks on üldisemate ja universaalsemate õpistrateegiate käsitlemine ning nende iseseisev katsetamine teiste õppeainete õppimisel. Kursuse käigus tegeletakse ajaplaneerimise ja keskendumise temaatikaga ning õppetööd pärssivate ja soodustavate tegurite kaardistamisega. Korraldatakse üle avalikku esinemist puudutavad põhimõtted ja seda seotult õppetööga. Käsitletakse ka vaimset tervist, stressi ja mõtteviise kui üldist heaolu ja õppimist mõjutavaid tegureid. Teemade valik võib varieeruda õppeaastate lõikes.
Kursuse õpitulemused	Läänemaa Ühisgümnaasiumi koolielu ja õppekorralduse tutvustamine Õpilane: - teab, kuidas on korraldatud kooli õppetöö; - tutvub kooli hindamisjuhendiga; - teab, kuidas on korraldatud valikainete ja moodulite valimine ning neis õppimine; - teab, kuidas toimub järelevastamine ja täiendav õppetöö; - tunneb kooli kodukorda; - oskab kasutada kooli e-õppe keskkondi; - tutvub kooli huvitegevuse, huviringide ja õpilas-omavalitsuse tööga; - tutvub õppenõustaja-psühholoogiga; - teab kooli raamatukogu võimalusi. Õppimise olemus. Õpioskuste olulisus ja nende arendatavuse teadvustamine. Erinevad õpistiilid ja erinevad õppijad Õpilane: - teab, mis on õppimine ning selgitab, kuidas omandatakse teadmisi ja oskusi; - mõistab õpioskuste olulisust läbivalt elus; - teab, et õpioskused on alati arendatavad; - analüüsib õpioskuste alast infot (nt mõtlemine, keskendumine, mälu jne) kasutades erinevaid allikaid (allikakriitilisus); - märkab õppimist ja keskendumist häirivaid faktoreid ning oskab leida nendele lahendusi; - mõistab motivatsiooni mõjutavaid tegureid ja oskab ennast motiveerida; - teab ja kirjeldab erinevaid õpistiilide jaotusi; - toob näiteid õpistiilide rakendumise kohta õppetegevustes;

	- analüüsib ennast õppijana, teades oma õpistiilide eelistusi. Üldisemate õpistrateegiatega tutvumine ja nende igapäevases õppetöös rakendamine Õpilane: - teab üldisemaid õpistrateegiaid ja nende võimalusi; - teab peamiseid ajaplaneerimise põhimõtteid; - mõistab ajaplaneerimise ja õppimise vahelisi seoseid; - rakendab üldisemaid õpistrateegiaid iseseisvas õppetöös; - analüüsib õpistrateegiate rakendamise käigus saadud kogemusi. Vaimne tervis Õpilane: - teab ja eristab mõtteviise (kinnistunud- ja edenemis- mõtteviisi); - mõistab stressi olemust ja selle erinevaid vorme; - teab eneseabivõtteid stressi ennetamiseks ning stressiga toimetulemiseks; - teab enamlevinud vaimse tervise muresid ja oskab nende osas leida abi ning toetust.
Hindamine	Õpioskuste õppeaines kasutatakse mitmeeristavat hindamist („arvestatud“ või „mittearvestatud“, eriti silmapaistvate tulemuste korral hindega „5“). Õpilased saavad jooksvaid hindeid tunnitööde, kodutööde, teadmiste kontrollide jm eest. Kõik hinded on võrdse kaaluga. Näited võimalikest hinnatavatest töödest: rühmatööd, juhtumianalüüsid, iseseisvad ülesanded, kodutööd, töölehed, eneseanalüüsid, testid, mõistekaardid, joonised, õpimapp jne.
Õppematerjalid	Pedastsaar, T. 2008. Õpi- ja õpetamistegevused. Viljandi: Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia kultuurhariduse osakonna toimetised nr. 3. Vorderman, C. 2020. Õpime üheskoos õppima. Koolibri.
Soovituslik kirjandus	Beljajev, R., Vanari, K. 2005. Õppimine ja õppimisoskuste arendamine täiskasvanuna. Tallinn: Sisekaitseakadeemia. Fisher, R. 2004. Õpetame lapsi õppima. Tartu: AS Atlex. Hattie, J., Yates, G., C., R. 2018. Nähtav õppimine ja teadus sellest, kuidas me õpime. Atlex OÜ. Kadajas, H-M. 2005. Õppima õppimine ja õppima õpetamine. Tallinn: TLÜ Kirjastus. Kidron, A. 2008 Kuidas ärksalt õppida. Mondo. Krull, E. 2000. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
Kursuse väljund	Õpilane valib, kas ta teeb 11. klassis uurimistöö, praktilise töö või õpilasfirma. Õpilane valib, millise mooduliga ta liitub 10. klassi teisel poolaastal.

2.5. Riigikaitse

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Riigikaitseõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) on Eestile lojaalne kodanik, kellel on positiivne hoiak ja valmidus vajaduse korral Eestit kaitsta ning kes tegutseb lähtuvalt õigusriigi põhimõtetest;
- 2) järgib demokraatlikke väärtusi, üldkehtivaid moraalinorme ja eetika põhimõtteid ning aktsepteerib inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi;
- 3) teab riigikaitse korraldust ja riigikaitse seotust erinevate ühiskonnaelu valdkondadega;
- 4) väärtustab riigikaitset, Kaitseväge ja vabatahtlikku tegevust Kaitseliidus ja on motiveeritud vaba tahte alusel läbima ajateenistust;
- 5) on omandanud esmased oskused hädaolukordades adekvaatseks käitumiseks, on abivalmis ja vastutustundlik kodanik;
- 6) hindab erinevatest teabekanalitest (sh digitaalsetest) saadud info asjakohasust ja usaldusväärsust ning käitub sellest lähtuvalt vastutustundliku kodanikuna, toetades ühiskonna demokraatlikku arengut;
- 7) kasutab asjakohast digitehnoloogiat, on teadlik digikeskkonna ohtudest, järgib ka digikeskkonnas moraali- ja väärtuspõhimõtteid;
- 8) kirjeldab väe- ja põhilisi relvaliike ja nende funktsioone;
- 9) kirjeldab maaväe allüksuseid alates jaost kuni diviisini.

Õppeaine kirjeldus

Riigikaitseõpetus koosneb kahest kursusest. Üks kursus („Riigikaitse“) moodustab teoreetilise osa, mis on koolidele kohustuslik ning teine kursus („Praktiline õpe välilaagris“) on praktiline kursus, mille viib läbi Kaitseliidu või Kaitseväge struktuuriüksus. Praktilise kursuse, s.o välilaagris osalemise eeldus on teoreetilise kursuse läbimine. Teoreetiline kursus läbitakse 10. klassis.

Teoreetiline ja praktiline õpe on ainekavas õppeteemade all lõimitult. Õpetaja valikul käsitletakse teatud teemasid süvitsi ja teatud teemasid ülevaatlilikult, et vältida õpilase ülekoormatust.

Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Riigikaitseõpetuse kaudu toetatakse üldpädevuste arengut, käsitletakse läbivaid teemasid ning kasutatakse valdkonnaülese lõimingu võimalusi vastavalt kooli eripärale ja kooli õppekavas sätestatule.

Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Õpet kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvialadega tegelda;

- 3) võimaldatakse õppida üksi ja koos teistega, et toetada õpilase kujunemist aktiivseks, abivalmiks ja vastutustundlikuks kodanikuks ning iseseisvaks ja aktiivseks õppijaks;
- 4) kasutatakse nüüdisaegseid e-õppekeskkondi ja -vahendeid ning õppijakeskseid õppemeetodeid;
- 5) õppetegevus välilaagris viiakse läbi Kaitseväge ja Kaitseliidu ohutuseeskirjade ja väljaõpet reguleerivate eeskirjade alusel.

Hindamine

Hindamise eesmärk on saada ülevaade kursuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust lähtudes kursuse eesmärkidest. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamist kui ka õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste (eeskätt sotsiaalne ja kodanikupädevus, õpipädevus, suhtluspädevus, digipädevus) saavutatust.

Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kuid võimaldab õpet ja õppekäike ka väljaspool klassiruumi.

Ainevaldkond	Sotsiaalained
Kursuse nimetus	Riigikaitse
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontaktunnid, iseseisev töö, õppekäik, külalisesinejad.
Õpetamise aeg	10. klass
Kursuse lühikirjeldus	Kursuse jooksul käsitletakse järgmisi teemasid: - Sõjapidamise muutus ajaloo jooksul. - Rahvusvahelised kriisid ja konfliktid 20. sajandi teisel poolel valitud näidete toel. - Nüüdisaegsed rahvusvahelised konfliktid (alates 1990. aastast). Massihävitusrelvad (tuumarelv, bioloogiline relv, keemiarelv). - Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika. - Riigikaitse lai käsitus. - Kaitsevägi ja Kaitseliit. - Kaitseväeteenistus. - Ajateenistus. - Asendusteenistus. - Reservteenistus. - Tegevteenistus ja tegevväelase elukutse. - Rivikord. - Relvaõpe ja ohutus. - Topograafia ja orienteerumine. - Esmaabi. - Siseturvalisus ja elanikkonnakaitse.
Kursuse õpitulemused	Õpilane: - seletab näidete kaudu, kuidas sõjapidamine on ajaloo jooksul muutunud ning selgitab sõdade mõju ühiskonnale ja inimeste saatusele (oma perekonna näitel); - nimetab Eesti ja Euroopa sõjaajaloo tähtsamaid sündmusi ning nende põhjusi maailma ajaloo kontekstis; analüüsib sõja tagajärgi ja mõju ning seoseid ühiskondlike protsessidega; - seletab ja kasutab kontekstis mõisteid sõda, sõjaajalugu, sõjandus, sõjateadus, strateegia, taktika, heidutus, üldine sõjaväekohustus, palgasõjavägi, massiarmee; - teab, kes olid Michael Andreas Barclay de Tolly, Johan Laidoner, Aleksander Tõnisson, Julius Kuperjanov ja Johan Pitka, ning iseloomustab nende tegevust; - kirjeldab Eesti riigikaitse taasloomist; - toob näiteid 20. sajandi teise poole ja nüüdisaegsete sõjaliste kriiside ja konfliktide kohta, analüüsib nende tunnuseid, põhjusi ja arenguid; - kirjeldab rahvusvahelise julgeolekukeskkonna erinevaid arenguetape ning võrdleb külma sõja aegset ja tänapäevast julgeolekukeskkonda; - iseloomustab peamisi julgeolekuga tegelevaid rahvusvahelisi organisatsioone (NATO, EL, ÜRO, OSCE); - nimetab massihävitusrelvade põhitüüpe, kirjeldab nende kasutamise eesmärgi ja tagajärgi; - iseloomustab ja kasutab kontekstis mõisteid sõjaline kriis ja konfliktid, infosõda ja hübriidsõda, traditsiooniline ja asümmeetriline

	oht, küberturvalisus, psühholoogiline kaitse, massihävitusrelv, terrorism, heidutus. - kirjeldab Eesti riigikaitse laia käsituse põhimõtteid, eesmärgi ning üldist korraldust; - kirjeldab Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika põhijooni rahvusvaheliste suhete ning Euroopa ja maailma julgeoleku kontekstis; - nimetab Eesti peamised julgeolekuohud; - kirjeldab Eesti riigikaitse juhtimist ja nimetab erinevate osapoolte ülesanded; - nimetab Kaitseväge ja Kaitseliidu ülesandeid ja kirjeldab nende struktuuri ja oskabi neid võrrelda; - kirjeldab Kaitseväge ja Kaitseliidu traditsioone ning sümbolikat; tunneb ära kaitseväelase vormiriietuse, auastmetunnused ja eraldusmärgid; - seletab ja kasutab kontekstis mõisteid riigikaitse lai käsituse, kaitsevõime, heidutus, asümmeetrilised ohud. - väärtustab aja- ja reservteenistuse läbimist, et olla vajaduse korral valmis osalema riigikaitstes; - teab oma ülesandeid ja rolli riigikaitstes osalemisel; - väärtustab vaba tahte alusel ajateenistuse läbimist; - kirjeldab ja võrdleb ajateenistuse, asendusteenistuse, reservteenistuse ja tegevteenistuse eesmärgi ja korraldust; - kirjeldab tegevväelase elukutset ja elukutse omandamise võimalusi; - seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kaitsevägekohustus, kaitsevägekohustuslane, kutsealune, ajateenija, ajateenistus, kaitsevägeteenistus, tegevteenistus, tegevväelane, reservteenistus, reservis olev isik, õppekogunemine; - kirjeldab rivikorra kujunemise ajalugu ja kasutamise vajadust näidete toel; - selgitab rivikorra tähtsust tänapäeval meeskonnatunnetuse ja ühtekuuluvuse ning distsipliini alusena; - teab, mis on käsklus, eel- ja täitekäsklus; - tunneb koondrivi käsklusi ja liikumist koondravis; - teab erinevaid relva- ja laskemoona liike; - teab relva kandmise kultuuri ning relva kasutaja vastutust; - teab relva ja laskemoona ohutu käsitsemise põhimõtteid; - kirjeldab relva ja padrungi tööpõhimõtteid; - kirjeldab kuuli lendu ja seda mõjutavaid tegureid; - nimetab Kaitseväes ja Kaitseliidus kasutatavaid relvi ja relvasüsteeme; - määrab paberkaardil kasutatavat mõõtkava ja teisendab seda maastikul sammupaaridesse; - tunneb ära topograafilise kaardi leppemärke ja iseloomustab kaardil kajastatud objekte; mõistab objektide vahelisi ruumilisi seoseid; - määrab kaardil malliga direktsiooninurga ja looduses maastikul kompassi järgi asimuudi; - selgitab direktsiooninurga ja asimuudi erinevusi ning põhjuseid; - orienteerub kaardi ja kompassi järgi;
--	---

	- oskab õnnetuse korral olukorda adekvaatselt hinnata ja vastavalt tegutseda, sh abi kutsuda, vajaduse korral abi anda ja kannatanut transportida; - analüüsib ohtusid, mis võivad õnnetuskohal esineda, ning teab, kuidas kaitsta ennast ja abivajajat võimalike ohtude eest; - teab elupäästva ja jätkuva esmaabi võtteid ja kasutab neid; - teab käepäraseid ja meditsiinilisi abivahendeid ja kasutab neid; - annab esmaabi erakorralise haiguse, õnnetuse või mürgistuse korral ning traumakannatanule; - kirjeldab Eestis toimuda võivaid hädaolukordi; - loetleb siseturvalisuse tagamisega tegelevaid ametkondi ja nende ülesandeid; - teab, kuidas riik erinevate hädaolukordade puhul tegutseb, ning kirjeldab elanikkonnakaitse korraldust riigis ja oma kodukohas; - kirjeldab enda ja oma pere ettevalmistusi erinevateks hädaolukordadeks ja elutähtsate teenuste katkestusteks (elekter, side, küte jmt); - kirjeldab enda käitumist ja teiste abistamist erinevate hädaolukordade puhul; - oskab leida teavet ohtudest nii kodukandis kui ka välisriiki reisides.
Hindamine	Teoreetilise kursuse jooksul hinnatakse teadmise 2-3 tunnikontrolliga ja kursuse lõpus kontrolltööga, mis sisaldab küsimusi terve kursuse jooksul läbitud teemadest. Hindamine on eristav.
Õppe- materjalid	Riigikaitse õpik 2014 https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/riigikaitseopik_2014.pdf Riigikaitse õpik 2019 (kooli raamatukogus) https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/riigikaitseopik.pdf Riigikaitse õpik 2024 https://kra.ee/riigikaitseopetus/riigikaitseopetuse-oppematerjalid/
Soovituslik kirjandus	Toomse, R. 2021. Maakaitse käsiraamat. Kaitseleht. Ajakirjad Sõdur ja Kaitse Kodu. Sõdurileht.
Kursuse väljund	Osaleb õppekäigul väeossa, saab valida valikaineiks riigikaitse laagri.

2.6. Uurimistöö alused

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Õppeainega taotletakse, et õpilane:

- 1) märkab uurimist väärivaid probleeme, sõnastab uurimistöö eesmärgi(d), uurimisküsimuse(d) ja/või hüpoteesi(d);
- 2) eesmärgistab oma tegevuse, oskab kavandada ja ellu viia uurimistöö erinevaid etappe;
- 3) oskab iseseisvalt juhendi järgi töötada;
- 4) kasutab erinevaid teabeallikaid ning hindab kriitiliselt neis sisalduvat infot;
- 5) omab ülevaadet andmete kogumise, töötlemise ning analüüsimise meetoditest;
- 6) loob seoseid, argumenteerib ja teeb järeldusi ning kujundab oma seisukoha allikatele ja oma analüüsi tulemustele tuginedes;
- 7) esitab, analüüsib ja põhjendab oma töö tulemusi;
- 8) oskab koostada uurimistöö retsensiooni ja anda ning võtta vastu konstruktiivset tagasisidet;
- 9) analüüsib oma kogemust uurijana ning teadvustab oma tugevaid külgi ja arenguvajadusi.

Õppeaine kirjeldus

Õppeaine läbimisel kujuneb õpilasel esmane uurimispädevus, mis on vajalik iseseisva uurimistöö kavandamiseks ja elluviimiseks. Selleks omandab õpilane õppeainet läbides algteadmised uurimistöö olemusest, meetoditest, etappidest, struktuurist, vormistamisest ja kaitsmisest ning harjutab uurimistöö erinevate etappide elluviimist.

Uurimine on eelkõige protsess ja töömeetod, mille käigus õpilane analüüsib uuritavat probleemi või valdkonda süsteemselt ja asjakohaselt struktureeritud viisil ning järgib tööd koostades teaduslikkuse põhimõtteid. Valikõppeaine läbimisel õpib õpilane seega allikaid kriitiliselt käsitlema, oma tööd eesmärgistama ning eesmärgi saavutamiseks asjakohaseid uurimisviise kasutama. Allikatega töötades kujundab õpilane oma seisukohad usaldusväärsetele allikatele tuginedes ning hindab uue informatsiooni valguses kriitiliselt nii teiste autorite kui ka omaenda seniseid arvamusi. Õpilane õpib eristama teaduslikku allikat mitteteaduslikust allikast ning väljendama ennast argumenteeritult ja faktidele tuginedes. Allikatega töötades õpib õpilane märkama uurimist vajavaid probleeme ning leiab fookuse iseseisva uurimistöö läbiviimiseks gümnaasiumiõpingute jooksul. Uurimistöö olemuse, protseduuri ja meetoditega tutvumise tulemusel õpib õpilane mõistma seoseid

uurimisprobleemi, uurimisküsimuse ja uurimismeetodi vahel, sõnastama uurimisprobleemi ja uurimisküsimuse ning valima uurimisküsimuse käsitlemiseks sobiva(d) meetodi(d).

Uurimispädevuse osaks on ka oskus oma töö tulemusi tutvustada, mistõttu areneb õppeaine läbimisel ka õpilase avaliku esinemise oskus. Õpilane õpib oma tööd etteantud ajaraami sees informatiivselt esitlema ja selle üle arutlema ning konstruktiivset tagasisidet vastu võtma ja tagasisidestama ka õpingukaaslaste iseseisvaid töid. Uurimispädevuse kujunemiseks ning omandatud oskuste ja teadmiste iseseisvaks rakendamiseks on võtmetähtsusega oma kogemuse, isikliku arengu ja tehtud töö järjepidev analüüsimine ning oma tugevate külgede ja arenguvajaduste määratlemine.

Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Õppeaine on tihedalt seotud eesti keele, infotehnoloogia, loodusainete, matemaatika ja sotsiaalainete valdkonnaga. Esmase uurimispädevuse kujunemist toetavad muu hulgas kirjalik eneseväljendusoskus ja korrektne keelekasutus, uurimistöö läbiviimiseks vajaliku riist- ja tarkvara kasutamise oskus, matemaatika sümbolite ja esitusvahendite kasutamise oskus, infootsingu oskus ning oskus eri liiki tekste lugeda ja analüüsida. Lisaks toimub uurimispädevuse areng erinevate õpitulemuste saavutamise kaudu ka kõigis nimetatud valdkondades, mistõttu eeldab õppeaine eesmärgipärane õpetamine mõtestatud lõimingut kõigi asjakohaste ainevaldkondadega.

Õppeaine raames on võimalik käsitleda kõiki läbivaid teemasid ning toetada kõigi üldpädevuste arengut, sõltuvalt õpilastele huvipakkuvatest teemadest. Eelkõige toetatakse õppeaine raames aga ettevõtlikkuspädevuse, suhtluspädevuse, enesemääratluspädevuse ja õpipädevuse arengut, sest õppeaine fookuses on teabekeskonna kriitiline analüüsimine, oma töö eesmärgistamine ja kavandamine ning oma seisukohtade selge ja asjakohane väljendamine.

Kuna õppeaine toetab õpilasuurimuse läbiviimist ja valmimist, eeldab kursus selget ja läbimõeldud kohta kooli uurimistööde läbiviimise, juhendamise ja kaitsmise protsessis.

Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Õppeaine kursuse maht on 35 tundi ning selle õpitulemused ja õppesisu on esitatud ühe kursuse mahus. Õppeaine jagunemine auditoorseteks tundideks, iseseisvaks tööks ja/või e-õppevormideks määratakse kooli õppekavas.

Õppeaine toetamiseks koostab kool uurimistööde läbiviimise üksikasjaliku juhendi, mida kursuse raames õpilastele tutvustatakse. Juhendis fikseeritakse uurimistöö struktuur, viitamise, vormistamise ja kaitsmise nõuded, määratakse juhendaja ja retsensendi roll ning hindamise põhimõtted.

Õpilane ei pea õppeaine läbimise käigus viima iseseisvalt läbi terviklikku uurimistööd, kuid õppetöös luuakse õpilasele võimalused uurimistöö iseseisvaks läbiviimiseks vajalike oskuste kujunemiseks. Õppetööd korraldades luuakse võimalusi:

- 1) iseseisvaks ja grupitööks;
- 2) erinevat tüüpi allikate otsimiseks ja analüüsimiseks;
- 3) uurimisprobleemi, uurimiseesmärgi, uurimisküsimuste ja hüpoteeside omavaheliste seoste mõistmiseks;
- 4) akadeemilise kirjutamise harjutamiseks;
- 5) ühiskondlikult aktuaalsete teemade üle arutlemiseks;
- 6) erinevate andmekogumismeetodite katsetamiseks;
- 7) konstruktiivse tagasiside andmiseks ja vastuvõtmiseks ning vastastikuseks retsenseerimiseks;
- 8) kooli uurimistööde juhendiga tutvumiseks;
- 9) oma tugevuste ja arenguvajaduste analüüsimiseks ning oma kogemuse reflekteerimiseks;
- 10) avalikuks esinemiseks ja aruteluks.

Hindamine

Õpilasele tutvustatakse kursuse algul, mida, millal ja mille alusel hinnatakse. Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kirjalike, suuliste ja/või praktiliste tööde alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele. Õpilane on hindamisel aktiivne partner, kes analüüsib ja tagasisidestab nii iseenda kui ka kaasõppijate tööd.

Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Õppekeskkond korraldatakse moel, et see pakuks õpilastele vajalikku tuge iseseisvaks ja/või grupis töötamiseks. Esmatähtis on luua vaimne õpiruum, mis toetab õpilase õppimist ja arengut ning arusaamist teadusliku uurimistöö protsessist. Selleks luuakse õpilasele võimalusi aruteluringide, akadeemiliste diskussioonide, õppekäikude, varasemate uurimistöödega tutvumise ning pideva eneserefleksiooni ja analüüsimise kaudu.

Aine õppimisel kujundatakse ja kasutatakse ka virtuaalset õppekeskkonda, sh tehakse kursuse materjalid kättesaadavaks sobivas veebikeskkonnas, juhendatakse õpilasi internetis leiduvate infoallikate, juhendite ja materjalide leidmisel ning nendega töötamisel.

Kool toetab võimaluste piires eksperimentide või katsete läbiviimist ning võimaldab õpilasele ligipääsu valikaine õppimiseks vajalikele vahenditele (sh veebikeskkonnad, tarkvara, riistvara, katsevahendid).

Ainevaldkond	Sotsiaalsained
Kursuse nimetus	Uurimistöö alused
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö.
Õpetamise aeg	10. klass ja 11. klass
Kursuse lühikirjeldus	Uurimistöö olemus. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimus. Uurimistöö eesmärgid ja tunnused. Mõistete defineerimine. Uurimistöös kasutatavad meetodid. Meetodite liigid ja valik. Valmisandmestikud ja allikad (ametlik statistika, statistilised andmebaasid, arhiivimaterjalid, varasemad uurimused, muud dokumendikogud). Andmekogumismeetodid (vaatlus, eksperiment, mõõtmine, intervjuu, ankeetküsitlus, uurijapäevik, hinnanguskaala jne). Valimi koostamine ja suurus, tulemuste usaldusväärsus. Andmekogumismeetodi rakendamine valimile. Isikuandmete kaitse ja uurimiseetika. Andmetöötlusmeetodid (kirjeldav statistika, korrelatsioon jne). Analüüsimeetodid (võrdlemine, reastamine, analüüs, süntees, üldistamine, argumenteerimine). Seoste loomine, tulemuste analüüs ja arutelu. Andmete esitlemise viisid (loendid, tabelid, graafikud, diagrammid jt). Uurimistöö etapid. Koostöö juhendajaga. Teema valik ja piiritlemine. Töö allikatega (elektrooniline teabeotsing, allikakriitilisus ja plagieerimise vältimine). Uurimistöö kava koostamine. Uurimisküsimuse ja vajaduse korral hüpoteesi sõnastamine. Andmete ja informatsiooni (faktide) kogumine ja analüüs. Uurimistöö tulemuste tõlgendamine ja üldistamine. Uurimistöö kirjalik vormistamine. Uurimistöö struktuur. Tiitelleht. Sisukord. Sissejuhatus. Põhiosa (peatükid ja alapeatükid). Kokkuvõte. Kasutatud materjalid. Lisad. Retsensioon. Resümee (emakeeles ja A-võõrkeeles). Tabelid ja joonised. Asjakohasus, paigutus. Vormistamisnõuded. Stiil ja keel. Akadeemiline kirjastiil. Loetavus ja mõistetavus. Terviklikkus ja sidusus. Lauseehitus ja sõnavalik. Objektiivsus. Ajavormid. Loetelud. Lühendite ja numbrite kasutamine tekstis. Õigekeel. Viitamine ja vormistamine. Tsitaat ja refereering. Plagiaadi tähendus. Tekstisisene viitamine. Joonealune viitamine. Allikaloend (artikkel, raamat, õigusaktid, arhiivimaterjalid, elektroonilised allikad, dokumendid ilma isikuandmeteta jne). Allikakriitika. Kaitsmine. Kaitsmise protseduur. Töö tulemuste esitlemine. Avalik esinemine ja arutlemine. Retsenseerimine ja tagasiside. Retsensioon ja selle koostamine. Konstruktivse tagasiside andmine ja vastuvõtmine. Eneseanalüüs ja refleksioon.
Kursuse õpitulemused	Õpilane: - tunneb teadusliku uurimistöö koostamise põhimõtteid; - sõnastab uurimisprobleemi, uuringu eesmärgi, uurimisküsimuse(d) ja vajaduse korral hüpoteesi(d) ning kavandab iseseisvalt uurimistöö; - teab peamisi andmete kogumise meetodeid;

	- katsetab erinevate uurimisküsimuste käsitlemiseks sobilikke andmete kogumise meetodeid ja tunneb põhjalikumalt vähemalt ühte meetodit; - leiab, kasutab ja tõlgendab kriitiliselt uurimistööks vajalikke allikaid ning analüüsib allikate asjakohasust; - kasutab eri tüüpi andmete töötlemiseks ja analüüsimiseks sobilikke kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid meetodeid ning esitab andmeid sobival kujul; - tunneb uurimistöö läbiviimiseks vajalikke ohutusnõudeid ja eetikanorme; - tunneb kooli uurimistööde koostamise juhendis määratletud uurimistöö vormistamise ja viitamise nõudeid; - tunneb akadeemilise kirjutamise eripära ning väljendab oma seisukohti argumenteeritult ja allikatele viidates; - arutleb oma töö teemal ning kaitseb oma töö tulemusi nii suuliselt kui kirjalikult; - annab konstruktiivset tagasisidet ning võtab teistelt saadud tagasisidet arvesse; - retsenseerib uurimistööd; - teab oma tugevusi ja parenduskohti uurijana.
Hindamine	Kokkuvõttev hinne on arvestuslik A või MA. Kursuse käigus toimuvad praktikumid (viitamine, viitekirjete koostamine, info otsimine, arvuti õigekiri) ja väiksemate etappide hindamine (automaatse sisukorra koostamine, vormistamine, eesmärgi sõnastamine). Kõik jooksvad hinded on arvestuslikud ning peavad olema positiivsed.
Õppe- materjalid	Hirsjärvi jt. 2010. Uuri ja kirjuta. Tartu: Greif. Vija jt. 2008. Uurimistöö kirjutajale. Tartu: Atlex. Õppefilmide seeria „Kuidas teha uurimistööd” https://akadeemiake.ee/juhendmaterjalid/oppefilm/ Veebimaterjal https://miks.ee/opilasele/abiks-uurimistoo-tegemisel/kuidas-kirjutada-uurimistood/
Soovituslik kirjandus	Akadeemiakeese kodulehelt õpilastööde arhiiv https://akadeemiake.ee/arhiiv/
Kursuse väljund	Õpilane koostab ja kaitseb edukalt uurimis- või praktilise töö.

2.7. Õpilasfirma

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Õppeainega taotletakse, et õpilane:

- 1) omandab väikefirma loomise ja tegutsemise teoreetilised ja praktilised teadmised ja oskused;
- 2) omandab äritegevuse põhimõtted;
- 3) tugineb äriotsuste tegemisel kaasaegsetele majanduskontseptsioonidele;
- 4) rakendab praktikasse majandusmõisteid;
- 5) analüüsib väikeettevõtte võimalusi turul;
- 6) mõistab ettevõttega kaasnevaid riske;
- 7) töötab meeskonnas seatud eesmärkidest lähtuvalt;
- 8) oskab pidada läbirääkimisi juhtimis- ja klienditasandil;
- 9) mõistab meeskonnatöö tähendust organisatsioonis;
- 10) mõistab juhtimise põhimõtteid meeskonnas läbi erinevate juhtimisfunktsioonide;
- 11) teab, kuidas toimib väikeettevõtte dokumentatsioon;
- 12) oskab argumenteerida ja selgitada ideede poolt/vastu;
- 13) oskab koostada retsensiooni ning annab ja võtab vastu konstruktiivset tagasisidet;
- 14) koostab juhendmaterjalidest lähtuvalt õpilasfirma programmi tegevusaruande;
- 15) loob seoseid, argumenteerib ja teeb järeldusi ning kujundab oma seisukoha allikatele ja oma analüüsi tulemustele tuginedes.

Õppeaine kirjeldus

Õpilasfirma (ÕF) programm on üles ehitatud vastavalt väikefirma tegutsemise põhimõtetele. Õpilasfirma kursuste kaudu omandatakse äritegevuse põhimõtteid, arendatakse algatusvõimet ja soovi ise probleeme lahendada. Rakendatakse mitmeid teooriast tuttavaid kontseptsioone ja õpitakse praktiliselt tundma majandusmõistete tõelist tähendust. ÕF kui õppevorm suudab tihti köita ka neid õpilasi, kellele akadeemilised loengud igavaks muutuvad. Samas näitab ÕF selgelt koolis omandatavate teadmiste vajalikkust igapäevaste äriotsuste tegemisel ja edukas palgatöös. Õpilased omandavad juhtimise ja meeskonnatöö kogemusi, õpivad vältima riske, otsustama ja vastutama. ÕF kogemus on hindamatu väärtus tööturul, kus järjest rohkem hinnatakse ettevõtlikke ja loovaid inimesi. Kaasaja muutuv maailmas avaneb inimestel rohkelt võimalusi oma firma loomise ja tegevuse kaudu endale elatist teenida ja teistele tööd pakkuda.

Kursuse läbimine annab algteadmised väikeettevõtte olemusest ja alustamisega seotud tegevustest, toimimise meetoditest, tootmise etappidest, organisatsiooni ja tegevusaruande struktuurist, aruande vormistamisest ja kaitsmisest. Õpilane teeb kursuse käigus praktikas läbi väikeettevõtte rajamise, tegevuse ja lõpetamise.

Võimalusi lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

ÕF kursused on tihedalt seotud ettevõtlus- ja majandusõppe, infotehnoloogia, matemaatika ja sotsiaalainete valdkonnaga.

Kursused toetavad riiklikus õppekavas taotletavaid üldpädevusi, näiteks nagu sotsiaalset ja kodanikupädevust, enesemääratluspädevust, õpipädevust, suhtluspädevust ja ettevõtlikkuspädevust, kuna kursused võimaldavad kõikide mainitud üldpädevuste arendamist ja rakendamist väikefirma loomises ja tegutsemises.

Õpilane kujundab oma õpiteed erinevate valdkondade lõimingu kaudu. Kursused annavad võimaluse arvestada ka gümnaasiumi riiklik õppekava sihiseadega elukestvaks õppeks ja karjääri planeerimiseks arvestamiseks keskkonnategurite ja jätkusuutliku arenguga (näiteks kuidas luua tooteid, lähtudes ringmajanduse põhimõtetest). Õppija arendab oma oskusi teabekeskkonna, meediakasutuse, tehnoloogia ja innovatsiooni valdkonnas, luues innovaatilisi tooteid ning õppides oma ettevõtet ja tooteid turundama.

Õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtted

Õpilasfirma kursused toimuvad 10. ja 11. klassis. 10. ja 11. klassis kursus „Õpilasfirma alused“, ÕF „valimine“, teoreetilised alused koos näidetega, ÕFi moodustamine ja teoreetilisele osale tuginedes peamiste tegevusplaanide kavandamine.

11. klassis kursus „Õpilasfirma“ (õpilasfirma praktika), programmi praktiline tegevus, osalemine laatadel ja üritustel, ettevõtte raamatupidamine ja aruandlus, ettevõtte lõpetamine.

Õpitav materjal esitatakse probleemi- ja tegevuspõhiselt lähtuvalt kursuste eesmärkidest ning seostatult õpilase igapäevaeluga ja majanduses toimuvaga. Õppeprotsessis on olulisel kohal uurimuslik tegevus (statistika, andmeallikad jm), arutelu, diskussioon, ajurünnak, rühmatöö, projektides osalemine, praktilised väikefirma kujunemise ülesanded, kohtumised erinevate elukutsete esindajatega koolis ja nende töö jälgimine töövarjuna töökohal; allikmaterjali, info

ja juhtumite kriitiline analüüs. Õppetegevuse kavandamisel planeeritakse koostööd erinevate partneritega (ettevõtted, Junior Achievement Eesti, SA Läänemaa) ning võimaluse korral lõimitakse õpet programmide ja õppematerjalidega, mis toetavad ettevõtlikkuspädevuse, finantskirjaoskuse ja ettevõtlusega tegelemiseks vajalike pädevuste arengut. Õpe annab võimaluse asendada gümnaasiumi lõpetamise tingimuseks oleks praktiline töö õpilasfirmaga.

Õpetajad valivad ise meetodid ja oma õpetamise teekonna, kuidas ainekavas nimetatud õpitulemusteni jõuda, toetades õppijate isiklike õpiradade kujunemist.

Õppeaine toetamiseks koostab kool õpilasfirma kaitsmise juhendi, mida kursuse raames õpilastele tutvustatakse. Juhendis fikseeritakse õpilasfirma vormistamise ja kaitsmise nõuded ning määratakse hindamise põhimõtted.

Õppetööd korraldades luuakse võimalusi:

- 1) iseseisvaks ja grupitööks;
- 2) erinevat tüüpi allikate otsimiseks ja analüüsimiseks;
- 3) ühiskondlikult aktuaalsete teemade üle arutlemiseks;
- 4) õpilasfirma programmi alusel erinevate ettevõtlusvormide analüüsimiseks;
- 5) uute ideede genereerimiseks ning äriideede elluviimiseks;
- 6) oma tugevuste ja arenguvajaduste analüüsimiseks ning oma kogemuse reflekteerimiseks;
- 7) avalikuks esinemiseks ja aruteluks.

Hindamine

Õpitulemuste hindamine lähtub gümnaasiumi riikliku õppekava üldosas toodud hindamise alustest ja kooli õppekavas sätestatud hindamisjuhendist. Hindamise aluseks on töö iseseisev ja meeskondlik sooritus, loovus ja tegevusaruande vormistamise korrektsus. Olulisel kohal on kujundav hindamine, enese- ja grupihindamine.

Õppekeskkonna kujundamise põhimõtted

Õpilaste teabe ja tehnoloogiapädevuse arendamiseks kasutatakse õppes tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi. Kool korraldab õpet vastavalt püstitatud eesmärkidele ning selleks valitud meetoditele. Õpet viiakse läbi klassiruumis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, kasutada internetiühendust ning näidata audiovisuaalset materjali. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet ja õppekäike väljaspool kooli (nt ettevõtetes, asutustes) ning erinevate elualade spetsialistide kaasamist õppe läbiviimisesse.

Kursus „Õpilafirma“ viiakse läbi praktiliste tegevuste kaudu, erinevate müügivõimaluste loomisega jne.

Ainete õppimisel kujundatakse ja kasutatakse ka virtuaalset õppekeskkonda, sh tehakse kursuse materjalid kättesaadavaks sobivas veebikeskkonnas, juhendatakse õpilasi internetis leiduvate infoallikate, juhendite ja materjalide leidmisel ning nendega töötamisel.

Ainevaldkond	Sotsiaaalained
Kursuse nimetus	Õpilasfirma alused
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: kontakttunnid, iseseisev töö, rühmatöö
Õpetamise aeg	10. klass, 11. klass
Kursuse lühikirjeldus	Kursus annab ülevaate ettevõtte loomiseks vajalikest eeltingimustest, õpilasfirma programmi olemusest ja eesmärkidest, õpilasfirmade töö korraldamisest, tegevuse etappidest, idee arendamisest ja äriplaani koostamisest.
Kursuse õpitulemused	Õpilane: - teab väikefirma loomise aluseid ja erinevaid etappe; - oskab asutada ettevõtet ja luua meeskonda; - koostab ettevõtte asutamisdokumente ning kavandab ettevõtte tegevust; - oskab töötada meeskonnas, jagades rolle ja ülesandeid; - oskab sõnastada ettevõtte missiooni, visiooni ning eesmärgi; - viib läbi turu-uuringuid; - oskab kavandada tootmise erinevaid etappe.
Hindamine	A/MA/5 (suurepärase tulemused). Hinnatakse ettevõtte asutamiseks vajalike dokumentide koostamist, meeskonna loomist ning äriidee kavandit.
Õppe-materjalid	Õpetaja koostatud ning kohandatud õppematerjalid. Õpilasfirma juhend (JA Eesti, 2012). Eamets, R. jt. 2012. Ettevõtlusest ettevõtlikkuseni. Gümnaasiumiõpik.
Kursuse väljund	Õpilane on loonud ettevõtte koos äriplaaniga.

Ainevaldkond	Sotsiaaalained
Kursuse nimetus	Õpilasfirma
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi: iseseisev töö, õppekäigud, võistlused, koolitused jms.
Õpetamise aeg	11. klass
Kursuse lühikirjeldus	Kursus võimaldab rakendada praktikasse „Õpilasfirma alused“ kursusel omandatud teadmisi ja oskusi, andes võimaluse osaleda praktilistes tegevustes (tootmine) ja müügitegevustes (laatadel osalemine). Samuti läbitakse kursuse jooksul erinevaid lisakoolitusi ning osaletakse võimalusel erinevatel õpilasfirmade võistlustel. Kursus lõpeb aruande koostamise ja kaitsmisega.
Kursuse õpitulemused	Õpilane: - oskab üksi ja meeskonnas täita erinevaid rolle ettevõttes; - vastutab oma tööloigu ning tähtaegade eest; - planeerib tootmis- ja müügitegevust; - oskab esitleda ja tutvustada toodet/teenust ning käitub ettevõtte tegevuses vastutustundlikult; - oskab toodet turundada sotsiaalmeedias, arvestades erinevate võimalustega; - koostab ettevõtluse lõpparuande; - kaitseb õpilasfirma tegevust praktilise tööna.
Hindamine	Eristav hindamine (1-5). Hinnatakse tootearenduse etappe, osalust müügitöös, turundustegevustes, aruandluse korrektsust, meeskonnatöö oskusi. Arvestuslik hinne kujuneb õpilasfirma kaitsmisel, arvestades juhendaja hinnangut kogu töö protsessile.
Õppe-materjalid	JA Eesti juhendmaterjalid õpilastele https://www.ja.ee/programmid/
Kursuse väljund	Õpilane osaleb õpilasfirmade laatadel, koostab õpilasfirma tegevuse lõpparuande ja kaitseb seda praktilise tööna.

2.8. Läänemaa lood

Ainevaldkond	Sotsiaaalained
Kursuse nimetus	Läänemaa lood
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75-minutilist) tundi.
Õpetamise aeg	10. klass
Vastutav õpetaja	Gina Metssalu
Kursuse lühikirjeldus	Kursuse eesmärgiks on õpilastele teadvustada ja mõtestada Läänemaale kui kodukohale omast regionaalset identiteeti, mida saab käsitleda ressursi ja väärtusena. Anda Läänemaa ja läänlaseks olemise kohta uusi teadmisi, väärtustada koha- ja isikulugusid nii kaugemast ajaloost kui ka tänapäevast. Suunata õpilasi looma oma Läänemaal elamise/õppimise kogemuse lugu. Õpilaste kaasamine kogukonda ja selle arengusse kujundab kogukonnatunnet ja soodustab koostööd kohalike organisatsioonide ning ettevõtetega. Kursuse läbimine annab hea lähtekoha uurimis- ja praktiliste tööde teemavalikuks ja on sisendiks edasisele valdkonnaspetsiifilisele projektõppele.
Kursuse õpitulemused	Kursuse lõpus õpilane: - on saanud ülevaate Läänemaa regionaalsest identiteedist; - oskab Läänemaad kirjeldada geograafiliselt ja kultuuriliselt ning väärtustada emotsionaalselt; - on loonud oma Läänemaa lugude kogumiku, millesse on lõimitud õppekäikudel ja loengutes kogetud uued teadmised; - mõistab ja mõtestab oma rolli kogukonnas ja võimalusi seda mõjutada; - on loonud eeldused oma tulevase karjääri ning elu kavandamiseks Läänemaale.
Hindamine	Kursus lõpeb mitteeristava hindamisega. Kursuse läbimiseks peab õpilane: - looma isikliku õpimapi (tahvli) Padlet keskkonnas; - postitama oma Padlet tahvlile õpetajate poolt määratud ajaks kõik ettenähtud tunnitööde ja iseseisvate tööde sissekanded, muuhulgas tagasiside kuulatud külalisloengute ja õppekäikude kohta lähtuvalt tunniülesandest; - osalema ette nähtud õppekäikudel ja külaliste loengutes; - esitama tähtjaks ja etteantud kriteeriumitele vastava postri, mida esitletakse kursust kokkuvõtval posternäitusel.
Õppematerjalid	Lääne maakonna arengustrateegia 2035+ https://www.haapsalu.ee/documents/377464/37563938/La%CC%88a%CC%88ne+maakonna+arengustrateegia+2035%2B%20%283%29.pdf/d4014141-ad36-4ac0-860d-190d223002af Maa-ameti geoportaali ruumiandmed https://geoportaal.maaamet.ee/est/Ruumiandmed-p1.html Visit Haapsalu veebilehekülg https://www.visithaapsalu.com/ Sihtasutus Läänemaa veebilehekülg https://laanemaa.ee/turism/

	Looduskaitse arvudes - 2018 https://kaur.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=6f99811c22ea482f8f388597565476e2#arvudes
Soovituslik kirjandus	Reiljan, K. 2021. Jalutajana vanas Haapsalus. Pegasus. Vallik, A. 2020. Minu Haapsalu. Mere ja muinasjuttude linn. Petrone Print. Lend: 100 aastat eestikeelset gümnaasiumiharidust Haapsalus: 1918-2018 https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:389685 Eesti kultuuriloo õppematerjal. IV, Läänemaa https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/16260 Gümnaasiumiharidus Haapsalus https://www.lyg.edu.ee/info/gumnaasiumiharidus-haapsalus/ajalugu/ Matkarajad Läänemaal https://www.visithaapsalu.com/matkarajad-laanemaal/
Kursuse väljund	Posternäitus õpilaste lugudest.